

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 57 L

(2025–2026)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeloven
(involvering av mindreårige i kriminalitet)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	7.2	Straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder	31
2	Bakgrunnen for lovforslaget	6	7.2.1	Forslaget i høringsnotatet	31
2.1	Arbeiderparti-regjeringens politiske prioriteringer og Stortingets anmodningsvedtak nr. 475 (2024–2025)	6	7.2.2	Høringsinstansenes syn	32
			7.2.3	Departementets vurdering	34
			7.3	Skyldkrav	34
2.2	Rapport 13. mars 2025 om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet	6	7.3.1	Forslaget i høringsnotatet	34
			7.3.2	Høringsinstansenes syn	35
			7.3.3	Departementets vurdering	36
2.3	Høringsnotat 2. september 2025 ...	6	7.4	Forsøk	36
			7.5	Medvirkning	37
3	Trusselbildet – rekruttering av mindreårige til kriminalitet	9	8	Strafferammer og straffutmåling	38
4	Gjeldende rett	11	8.1	Strafferamme og straffutmåling ved alminnelig overtredelse	38
4.1	Medvirkningsansvaret	11	8.1.1	Forslaget i høringsnotatet	38
4.2	Aktuelle straffebud	11	8.1.2	Høringsinstansenes syn	38
4.3	Særlig om menneskehandel	11	8.1.3	Departementets vurdering	39
4.4	Straffutmåling – straffeloven § 77 bokstav g og l	13	8.2	Grov overtredelse	40
			8.2.1	Forslaget i høringsnotatet	40
			8.2.2	Høringsinstansenes syn	41
			8.2.3	Departementets vurdering	42
5	Nordisk rett	14	8.3	Konkurrens	42
5.1	Svensk rett	14	9	Den mindreåriges status i straffesaken	44
5.2	Dansk rett	16	10	Forslaget til endring i straffeloven § 77 bokstav l	45
6	Behovet for et nytt straffebud ...	17	11	Økonomiske og administrative konsekvenser	46
6.1	Rapport 13. mars 2025 om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet	17	12	Merknader til de enkelte bestemmelsene	47
6.2	Forslaget i høringsnotatet	17			
6.3	Høringsinstansenes syn	18			
6.4	Departementets vurdering	22			
7	Utformingen av straffebudet	24			
7.1	Gjerningsbeskrivelsen	24			
7.1.1	Forslaget i høringsnotatet	24			
7.1.2	Høringsinstansenes syn	26			
7.1.3	Departementets vurdering	29			
				Forslag til lov om endringer i straffeloven (involvering av mindreårige i kriminalitet)	50

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 57 L

(2025–2026)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeloven (involvering av mindreårige i kriminalitet)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 27. mars 2026,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Justis- og beredskapsdepartementet foreslår i denne proposisjonen et nytt straffebud rettet mot involvering av mindreårige i kriminalitet. Forslaget er et av flere tiltak i regjeringens plan for Norge (2025–2029) for å bekjempe barne- og ungdomskriminalitet.

Det er et alvorlig og økende samfunnsproblem at kriminelle miljøer på ulike måter involverer barn og unge i straffbare handlinger. Involvering av mindreårige i kriminalitet vil i mange tilfeller være straffbart også i dag, for eksempel som medvirkning til lovbrudd begått av den mindreårige. Det finnes imidlertid ikke noe straffebud som direkte retter seg mot slike handlinger. Det foreslåtte straffebudet vil tydelig markere det klanderverdige ved å involvere mindreårige i kriminalitet, og sikre at domstolene kan idømme straffer som gjenspeiler alvoret ved slike handlinger. Forslaget

innebærer også en kriminalisering av enkelte involveringshandlingar som i dag ikke er straffbare.

Forslaget til nytt straffebud retter seg mot den som involverer en mindreårig i nærmere angitte lovbrudd eller lovbrudd som kan medføre fengsel i 3 år eller mer. Straffebudet vil ramme den som bidrar til at en mindreårig begår eller medvirker til en straffbar handling, men også den som trekker en mindreårig inn i en straffbar handling på annen måte. Strafferammen foreslås satt til bot eller fengsel inntil 3 år. I tillegg foreslås det en egen bestemmelse om grov overtredelse med en strafferamme på fengsel inntil 6 år.

I proposisjonen foreslår departementet også å rette opp en inkurie i straffeloven § 308.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Arbeiderparti-regjeringens politiske prioriteringer og Stortingets anmodningsvedtak nr. 475 (2024–2025)

I Arbeiderparti-regjeringens politiske prioriteringer 6. februar 2025 fremgikk det at regjeringen vil «[s]ende lovforslag på høring som gjør det til et selvstendig straffbart forhold å bruke mindreårige til å utføre en kriminell handling». Stortinget fattet 20. februar 2025 anmodningsvedtak nr. 475 (2024–2025) til regjeringen om samme tematikk:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å kriminalisere utnyttelse av barn og unge til ulovlig virksomhet i et eget straffebud. Lovverket bør gjøre det straffbart å rekruttere, betale, instruere, overlevere eiendeler til eller på annen måte involvere noen som er under 18 år, i kriminell virksomhet.»

Anmodningsvedtaket ble fattet i forbindelse med behandlingen av Dokument 8:7 S (2024–2025) om en forsterket kamp mot ungdomskriminalitet og Dokument 8:10 S (2024–2025) om å bekjempe ungdoms- og gjengkriminalitet og ta tryggheten tilbake. I Innst. 133 S (2024–2025) på side 15 begrunnet justiskomiteens flertall vedtaket slik:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, deler forslagsstillernes bekymring over den økende tendensen til at voksne kriminelle rekrutterer barn under den kriminelle lavalder til å utføre kriminelle handlinger, i den hensikt å unngå straffeansvar. Flertallet mener dette er en kynisk utnyttelse av barn som bør kriminaliseres ut over det strafferettslige medvirkeransvaret i straffeloven § 15. Flertallet merker seg at statsråden allerede er oppmerksom på dette, og varsler at regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en vurdering av behovet for lovendring og en eventuell innretning av en slik kriminalisering.»

2.2 Rapport 13. mars 2025 om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet

Justis- og beredskapsdepartementet oppnevnte 22. august 2024 en ekspertgruppe for å vurdere tiltak rettet mot barn og unge under 18 år som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet, med frist for å levere en rapport i mars 2025. Ekspertgruppen avga 13. mars 2025 rapporten «De er våre barn – om å holde hodet kaldt og hjertet varmt». Rapporten inneholder 20 forslag til tiltak innenfor barnevernet, helsesektoren og justissektoren samt tiltak for bedre samordning og koordinering mellom tjenester og sektorer.

I rapporten vurderer ekspertgruppen også mulige strafferettslige tiltak for å hindre at barn og unge rekrutteres til kriminalitet, se punkt 3.6 side 82–83. I den forbindelse drøfter ekspertgruppen om rekruttering av barn til kriminalitet bør kriminaliseres gjennom et eget straffebud. Ekspertgruppens vurderinger på dette punktet er nærmere omtalt i proposisjonen punkt 6.1.

Ekspertgruppens rapport er avgitt under disSENS fra medlemmet Merete Havre. For øvrig står medlemmene samlet bak rapporten. Rapporten ble sendt på høring 14. mai 2025, med høringsfrist 15. september 2025.

2.3 Høringsnotat 2. september 2025

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 2. september 2025 på høring forslag til et nytt straffebud om involvering av mindreårige i kriminalitet, med høringsfrist 1. desember 2025. Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett

Lagmannsrettene

Tingrettene

Riksadvokaten	Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress
Statsadvokatembetene	Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge
Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert kriminalitet (Kripos)	Norsk rikskringkasting
Den sentrale enhet for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet (Økokrim)	Fylkeskommunene
Politidistriktene	Kommunene
Politiets sikkerhetstjeneste (PST)	Longyearbyen lokalstyre
Arbeids- og velferdsdirektoratet	Handelshøyskolen BI
Barneombudet	Nord universitet
Barnesakkyndig kommisjon	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet	Oslomet – storbyuniversitetet
Barne-, ungdoms- og familieetaten	Politi hogskolen
Datatilsynet	Universitetet i Agder
Digitaliseringsdirektoratet	Universitetet i Bergen
Direktoratet for forvaltning og økonomistyring	Universitetet i Innlandet
Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap	Universitetet i Oslo
Domstoladministrasjonen	Universitetet i Stavanger
Etterretningstjenesten	Universitetet i Sørøst-Norge
Forsvarsstaben	Universitetet i Tromsø
Helsedirektoratet	Akademikerne
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet	Amnesty International Norge
Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker	Blå Kors
Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging	Den Norske Advokatforening (Advokatforeningen)
Kontoret for voldsoffererstatning	Den norske Dommerforening
Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll	Den norske Helsingforskomité
Kriminalomsorgsdirektoratet	Elevorganisasjonen
Likestillings- og diskrimineringsombudet	Fellesorganisasjonen
Nasjonal kommunikasjonsmyndighet	Forandringsfabrikken stiftelse
Nasjonal sikkerhetsmyndighet	Forsvarergruppen av 1977
Politidirektoratet	Forum for barnekonvensjonen
Regionale kunnskapssentre for barn og unges psykiske helse	Frelsesarmeen
Regjeringsadvokaten	Gatejuristen
Sekretariatet for konfliktrådene	Hovedorganisasjonen Virke
Spesialenheten for politisaker	Human Rights Service
Statens barnehus	ICJ-Norge
Statens sivilrettsforvaltning	Juridisk rådgivning for kvinner
Statped	Juristforbundet
Statsforvalterne	JussBuss
Sysselmasteren på Svalbard	Jussformidlingen i Bergen
Tolldirektoratet	Jusshjelpa i Nord-Norge
Utlendingsdirektoratet	Kirkens Bymisjon
Utlendingsnemnda	Kommunesektorens organisasjon
Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)	Koordineringsenheten mot menneskehandel
Sametinget	Kriminalitetsforebyggende forum – Norge
Sivilombudet	Landsorganisasjonen i Norge
Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og trygghetstjenester (EOS-utvalget)	Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner
	Mediebedriftenes Landsforening
	MOT Norge
	Norges Politilederslag

Norsk Fengsels- og Friomsorgsforbund
 Norsk forening for kriminalreform
 Norsk Journalistlag
 Norsk Presseforbund
 Norsk Redaktørforening
 Norsk Rettsmedisinsk Forening
 Næringslivets Hovedorganisasjon
 Organisasjonen for barnevernsforeldre
 Politiets fellesforbund
 Politijuristene Redd Barna
 Rettspolitisk forening
 ROSA – Nasjonalt hjelpetiltak og kompetanse-
 senter mot menneskehandel
 Røde Kors
 Samfunnsviterne
 Statsadvokatenes forening
 Straffedes organisasjon i Norge
 Støttesentrene for kriminalitetsutsatte
 Tekna
 Ungdom mot Vold
 Ungdom og Fritid
 Wayback
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

Departementet har mottatt høringsuttalelse med merknader fra følgende høringsinstanser:

Agder tingrett
 Romerike og Glåmdal tingrett

Det nasjonale statsadvokatembetet for
 bekjempelse av organisert og annen alvorlig
 kriminalitet
 Møre og Romsdal statsadvokatembeter, Rogaland
 statsadvokatembeter og Hordaland,
 Sogn og Fjordane statsadvokatembeter
 (felles høringsuttalelse)
 Oslo statsadvokatembeter
 Riksadvokaten
 Troms og Finnmark statsadvokatembeter,
 Trøndelag statsadvokatembeter og Nordland
 statsadvokatembeter (felles høringsuttalelse)
 Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokat-
 embeter

Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert
 kriminalitet (Kripas)
 Den sentrale enhet for etterforskning og påtale av
 økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet
 (Økokrim)
 Innlandet politidistrikt
 Oslo politidistrikt
 Troms politidistrikt
 Vest politidistrikt
 Øst politidistrikt

Barneombudet
 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og
 Barne-, ungdoms- og familieetaten (felles
 høringsuttalelse)
 Helsedirektoratet
 Politidirektoratet
 Utlendingsdirektoratet

Norges institusjon for menneskerettigheter
 (NIM)

Bergen kommune
 Elverum kommune
 Gjøvik kommune
 Halden kommune
 Horten kommune
 Kristiansand kommune
 Lillesand kommune
 Oslo kommune
 Rogaland fylkeskommune
 Skien kommune
 Sveio kommune
 Tromsø kommune
 Trondheim kommune

Institutt for psykologi ved NTNU
 Politihøgskolen

Advokatforeningen
 Fellesorganisasjonen
 Kirkens Bymisjon
 Kriminalitetsforebyggende forum – Norge
 Norsk forening for kriminalreform
 Redd Barna
 Sentralt ungdomsråd i Oslo
 Stiftelsen Pilar
 Wayback

I tillegg har departementet mottatt hørings svar
 fra fem privatpersoner.

Følgende høringsinstanser har uttalt at de ikke
 har merknader eller ikke finner grunn til å avgi
 høringsuttalelse:

Forsvarsdepartementet
 Høyesterett
 Borgarting lagmannsrett
 Domstoladministrasjonen

Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge

3 Trusselbildet – rekruttering av mindreårige til kriminalitet

I «Politiets trusselvurdering 2026» punkt 3.1 side 29 fremgår det at det er en økt bekymring for at kriminelle nettverk aktivt rekrutterer mindreårige til kriminell virksomhet. Utviklingen er også beskrevet i «Politiets trusselvurdering 2025» punkt 3.1 side 39–40:

«De siste årene har flere politidistrikt sett en økning av barn og unge som blir rekruttert inn i kriminelle miljøer. Ifølge Europol øker denne rekrutteringen i flere land i Europa, og de kriminelle utvikler stadig nye rekrutteringsmetoder. Blant oppgavene de unge settes til er salg, frakt og oppbevaring av narkotika. Det har også vært en økning i mindreårige som får i oppgave å utføre voldelige handlinger som utpressing, grov vold eller drap. Samfunnsundersøkelser som omhandler ungdom og kriminalitet i Norge, indikerer at det ikke er uvanlig blant ungdom å kjenne til andre unge som blir utnyttet til å begå kriminelle handlinger. Rekruttering av barn og unge til organisert kriminalitet reduserer bakmennenes oppdagelsesrisiko og det offentliges mulighet for straffeforfølgelse.

De kriminelle nettverkene bruker ulike fremgangsmåter for å rekruttere og sosialisere ungdom inn i kriminalitet. Ungdom kan for eksempel settes i gjeld ved å motta penger eller narkotika ment for videresalg, for deretter å måtte 'jobbe av seg gjelden' på ulike måter. Andre blir del av nettverket som følge av forhåpninger om raske penger, status og spenning. Sosiale medier og krypterte kommunikasjonsplattformer blir ofte brukt i kontakten med ungdommene. Kriminelle bruker ulike virkemidler for å ufarliggjøre og glorifisere en kriminell livsstil. Rekruttering og sosialisering inn i kriminelle miljøer øker blant unge som bor i nabolag med høy andel av sårbare unge eller kriminelle. Ungdommer med lav terskel for å utøve vold synes å ha særlig risiko for å bli rekruttert av kriminelle nettverk.

Manglende anerkjennelse, selvpoplevd eksklusivering og diskriminering kan være viktige motivasjonsfaktorer for å la seg rekruttere

til gjengfelleskap. I Sverige har man sett at flere av de mindreårige gjerningspersonene som har tatt på seg voldsoppdrag mot betaling, har hatt bakgrunn fra barnevernsinstitusjoner. Ungdommen kan oppleve at det har vært en frivillig og ønsket vei inn, men at det er vanskelig å komme seg ut igjen. Det kan blant annet skyldes lojalitetskultur i de kriminelle miljøene, eller at de har blitt utsatt for vold eller trusler. Enkelte har også pådratt seg gjeld det er vanskelig å frigjøre seg fra. Unge som utnyttes til kriminalitet identifiserer seg ikke nødvendigvis selv som offer, men kan oppleve at de ved å utføre kriminelle handlinger får fordeler gjennom å tilhøre et fellesskap.»

Økokrim har i sine trusselvurderinger fremhevet at kriminelle nettverk rekrutterer flere unge og sårbare personer til å utføre hvitvaskingshandlinger som pengemuldyr, se «Trusselvurdering 2024 – Den kriminelle økonomien» side 25 og artikkelen «Unge og sårbare misbrukes som pengemuldyr av kriminelle», datert 8. mars 2023. Personer i roller som pengemuldyr bistår kriminelle ved at de mottar ulovlig ervervede penger på egne kontoer, for deretter å flytte disse videre. Ofte overføres pengene fra muldyrenes bankkontoer til norske og utenlandske bankkontoer som disponeres av kriminelle aktører, men det er også flere eksempler på at pengemuldyr kjøper gavekort eller dyre klokker for de ulovlig ervervede pengene. I noen tilfeller overføres pengene til ulike kryptovalutabørser for kjøp av kryptovaluta. Rekruttering av unge personer som pengemuldyr foregår ofte på sosiale medier, gjerne under dekke av tilbud om deltidsjobber. De som påtar seg slike jobber, kan være uvitende om at de bistår kriminelle med hvitvasking.

Kripos publiserte 21. oktober 2025 rapporten «Vold som handelsvare – en beskrivelse av fenomenet». Ifølge rapporten har politiet de siste årene registrert en økning i antallet hendelser der barn og unge rekrutteres til voldsoppdrag gjennom digitale plattformer. I «Politiets trusselvurdering 2026» punkt 3.1 side 32 er det opplyst at politiet i 2025 avverget flere titalls slike voldsoppdrag.

I Kripas' rapport fremgår det at rekrutteringen kan skje på flere måter, men at politiet den siste tiden har sett at oppdragene ofte følger en tydelig struktur med faste roller. De ulike rollene omtales som «bestiller», «rekrutterer», «tilrettelegger» og «utøver» og beskrives slik (rapporten punkt 2.1 side 3–4):

«Bestiller er den som finansierer og initierer voldshandlingen. Aktørene tilhører som regel etablerte kriminelle nettverk, har høy operasjonell sikkerhet og befinner seg fysisk langt unna åstedet – ofte i utlandet. Gjennom krypterte plattformer bestiller de oppdrag som kan omfatte alt fra skyting og bruk av eksplosiver til trusler og andre former for voldskriminalitet. Bestilleren kontakter en eller flere rekrutterere, som fungerer som mellomledd mellom bestiller og utøver.

Rekrutterere administrerer gruppene eller kanalene der oppdrag annonseres. Rekrutterer ønsker ofte å nå ut til flest mulig potensielle voldsutøvere. Derfor legges oppdrag ut på åpne plattformer som for eksempel Instagram og Snapchat, før videre kommunikasjon og planlegging av voldsoppdraget flyttes til krypterte plattformer. Rekruttereren kan ha flere underrekrutterere, og mottar selv betaling for hvert oppdrag som bemannes. Rekrutterer kan også betale andre for å rekruttere barn og unge fra åpne sosiale medier og over på krypterte plattformer og inn i deres grupper.

Tilretteleggerne muliggjør selve gjennomføringen. Dette kan omfatte alt fra våpen, transport, klær, teknisk utstyr, mat eller midlertidige oppholdssteder. Et oppdrag kan involvere flere tilretteleggere, og disse har som regel kun innsikt i en begrenset del av helheten, noe som reduserer risikoen dersom en av dem blir tatt.

Utøverne er ofte unge personer, mange uten tidligere alvorlig straffehistorikk. Den unge utøveren har ofte ingen tilknytning til det kriminelle nettverket og kjenner ikke nødvendigvis hverken offeret eller området hvor voldsoppdraget skal finne sted. En vanlig modus er at utfører må identifisere seg selv ovenfor rekrutterer. Dette gjøres ved å sende bilde av seg selv og sine ID-papirer. Hele eller deler av oppdraget filmes ofte. Bilde- og videomateriale av voldshandlingene brukes videre i en 'digital krig' mellom rivaliserende nettverk som bevis på strategiske seiere. I de tilfeller hvor gjennomføringen av oppdraget ikke gikk som planlagt, eller utfører ønsker å trekke seg,

kan ID-papirene og eventuelt filmmateriale brukes som pressmiddel ovenfor utøver eller utøvers familie.

Videre detaljstyres ofte utøveren via mobiltelefonen gjennom hele voldsoppdraget og brukes gjerne til flere oppdrag frem til de pågripes. Dette gjør at utøver ikke behøver å inneha annen egenkapasitet enn tilgang til kryptert kommunikasjon og evnen til å følge instruksjoner. I mange tilfeller er derfor utøverens viktigste egenskap at de er under kriminell lavalder og dermed ikke strafferettslig ansvarlige.»

I rapporten sammenlignes rekrutteringsprosessen med «grooming». Den som rekrutterer, opparbeider seg gjerne tillit hos den unge gjennom sosial kontakt og gradvis tilnærming, ofte ved å vise interesse for den unges livssituasjon og behov for tilhørighet. Over tid skapes et avhengighetsforhold der lojalitet, anerkjennelse og økonomiske insentiver brukes for å påvirke og styre den unges atferd, og der relasjonsbyggingen bidrar til å normalisere vold og kriminalitet. Dette gjør det vanskeligere å gjennomskue intensjonen til den som rekrutterer, ved at rekrutteringen innledningsvis gjerne ikke oppleves som tvang, men som muligheter formidlet av noen man stoler på.

I rapporten fremgår det at rekrutteringen ofte bærer preg av utnyttelse og brudd på lovnader. Den unge får gjerne løfter om rask betaling, status eller beskyttelse, som i realiteten ikke alltid innfris. I flere tilfeller uteblir deler av eller hele betalingen, og den unge sitter igjen med risiko for både strafferettslige konsekvenser og represalier fra de samme nettverkene som rekrutterte dem. Videre er de kriminelle nettverkene klar over at oppdagelsesrisikoen ofte er høy, men dette gjøres ikke den unge kjent med. Nettverkene presenterer i stedet «exit-planer» i forkant av oppdraget som i mange tilfeller er fiktive. Dersom den unge ikke blir tatt, kan den unge bli presset eller truet til å utføre flere oppdrag.

Den utviklingen som er beskrevet over, kan også ses i Europa for øvrig. I Europol's trusselvurdering for alvorlig og organisert kriminalitet fra 2025, «The changing DNA of serious and organised crime», fremgår det at kriminelle nettverk i EU i økende grad rekrutterer mindreårige til kriminalitet gjennom internett og sosiale medier, også til å begå alvorlige voldshandlinger, se rapporten punkt 2 side 33. Rekrutteringen beskrives som en kynisk strategi for at bakmennene selv kan unngå risiko og straffeforfølgning.

4 Gjeldende rett

4.1 Medvirkningsansvaret

Den som på ulike måter involverer en mindreårig i kriminalitet, vil etter forholdene kunne straffes for medvirkning til lovbrudd begått av den mindreårige, jf. straffeloven § 15. Medvirkning kan etter omstendighetene straffes like strengt som eller strengere enn hovedgjerningen. Medvirkningsansvaret etter § 15 omfatter både fysiske og psykiske medvirkningshandlinger, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) *Om lov om straff (straffeloven)* punkt 30.1 side 411. Psykisk medvirkning kan blant annet bestå i å tilskynde noen til å begå et lovbrudd, for eksempel ved å gi en person i oppdrag å begå et lovbrudd eller oppfordre en person til å begå et lovbrudd. Eksempler på fysisk medvirkning kan være å overlevere våpen eller andre gjenstander som kan brukes ved lovbruddet. Medvirkningsansvar kan etter forholdene også inntre ved passivitet, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 30.1 side 412. Om passivitet skal bedømmes som straffbar medvirkning, beror på en tolkning av det enkelte straffebudet og de nærmere omstendighetene i saken. Ren passivitet vil imidlertid normalt ikke være tilstrekkelig for medvirkningsansvar.

Dersom hovedgjerningen ikke fullbyrdes, eller medvirkningshandlingen ikke har fått noen innvirkning på hendelsesforløpet, vil straff for forsøk på medvirkning kunne være aktuelt, jf. straffeloven § 16. Straffeloven § 16 første ledd fastsetter at «[d]en som har forsett om å fullbyrde et lovbrudd som kan medføre fengsel i 1 år eller mer, og som foretar noe som leder direkte mot utføringen, straffes for forsøk, når ikke annet er bestemt». Dette gjelder også i relasjon til medvirkning etter straffeloven § 15, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 30.1 side 416. Ved forsøk på medvirkning innebærer kravet om fullbyrdesforsett i § 16 at gjerningspersonen både må ha forsett om at noen vil begå en handling som oppfyller gjerningsbeskrivelsen i det aktuelle straffebudet, og forsett om å medvirke til dette.

4.2 Aktuelle straffebud

Den som involverer en mindreårig i kriminalitet, vil i visse tilfeller også kunne straffes for overtredelse av egne straffebud. Aktuelle bestemmelser kan blant annet være straffeloven § 198 (forbund om alvorlig organisert kriminalitet), § 256 (forbund om grov frihetsberøvelse), § 279 (forbund om drap eller å volde betydelig skade på kropp eller helse), § 329 (forbund om ran), § 336 (forbund om heleri), § 341 (forbund om hvitvasking), § 183 (oppfordring til en straffbar handling) og § 199 (straff for deltakelse mv. i en forbudt kriminell sammenslutning). Ved befatning med våpen og eksplosiver kan det foreligge en overtredelse av blant annet straffeloven §§ 190 og 191 om alminnelig og grov ulovlig befatning med skytevåpen, våpendeler, eksplosiver og utgangsstoffer for eksplosiver. Dersom involveringen inneholder et tvangselement, vil den kunne rammes av et eller flere av straffebudene i straffeloven kapittel 24 om vern av den personlige frihet og fred, herunder § 251 om tvang og § 263 om trusler. Involveringen kan også ha skjedd ved bruk av metoder og til formål som innebærer at forholdet rammes av straffeloven § 257 om menneskehandel, se punkt 4.3.

4.3 Særlig om menneskehandel

Straffeloven §§ 257 og 258 om menneskehandel viderefører bestemmelsen om menneskehandel i straffeloven 1902 § 224, se Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)* punkt 16.5 side 421. Bestemmelsen i straffeloven 1902 § 224 ble innført på bakgrunn av Norges tilslutning til FNs konvensjon 15. november 2000 mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og den tilhørende protokollen for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, også kjent som Palermo-protokollen, se Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv.*

(lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) punkt 1 side 5. Protokollen artikkel 5 forplikter statene til å kriminalisere menneskehandel som beskrevet i artikkel 3, se Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) punkt 6.4.2 side 58.

Straffeloven § 257 rammer blant annet den som «tvinger, utnytter eller forleder» noen til «tvangsarbeid eller tvangstjenester», jf. første ledd bokstav b. Der handlingen er rettet mot en person som er under 18 år, gjelder straffansvaret uavhengig av om det er anvendt vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd, jf. tredje ledd første punktum. Uvitenhet om den mindreåriges alder er uten betydning for straffansvaret hvis gjerningspersonen «på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet», jf. tredje ledd annet punktum. Dette gir anvisning på en meget streng aktsomhetsnorm. Regelen er begrunnet med straffverdigheten av handlingen, herunder utnyttelsesaspektet, offerets behov for vern og hensynet til straffebudets effektivitet, se Ot.prp. nr. 50 (2005–2006) *Om lov om endringer i straffeloven 1902 (straff for å utnytte eller forlede noen til å tigge mv.)* punkt 4.3 side 9.

Alternativet «utnytter» dreier seg om å bruke en person til egen fordel, se Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) punkt 13.1 side 97. Det fremgår av forarbeidene at det typisk vil være tale om en direkte eller indirekte økonomisk fordel, men at det også kan tenkes at fordelen er å oppnå en viss posisjon i et bestemt miljø eller gjentjenester. Med «forleder» menes psykisk påvirkning som fører til at personen blir ført bak lyset, lurt eller overtalt til å være med på noe som han eller hun ellers ikke ville ha blitt med på, se Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) punkt 13.1 side 97. Alternativet «tvinger» ble tilføyd ved innføringen av § 257, samtidig som formuleringen «tvangsarbeid eller tvangstjenester» ble endret til «arbeid eller tjenester». Hensikten med endringene var å få bedre frem at også for eksempel prostitusjon kan ha elementer av tvang i seg, se Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) punkt 16.5 side 421. Formuleringen «arbeid eller tjenester» ble i 2020 endret tilbake til «tvangsarbeid eller tvangstjenester», uten at noen realitetsendring var tilsiktet, se Prop. 66 L (2019–2020) *Endringer i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangs-ekteskap, diskrimineringsvern, skyting mot politiet mv.)* punkt 7.2.4 side 63.

Med «tvangsarbeid» menes menneskehandel som har til formål å utnytte en persons arbeidskraft, der personen ikke har kommet frivillig inn i arbeidsforholdet eller ikke kan komme frivillig ut av det, se Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) punkt 6.5.2.2

side 65. Alternativet «tvangstjenester» er ment å ramme former for utnyttelse som har klare likhetstrekk med tigging, se Ot.prp. nr. 50 (2005–2006) punkt 3.4.3 side 8. Fra høyesterettspraksis er det et eksempel på at utnyttelse til å begå kriminalitet har vært ansett som «tvangsarbeid», se Rt. 2013 side 39. Det beror på en helhetlig vurdering av den konkrete situasjonen om det foreligger tvangsarbeid i lovens forstand, og vilkåret vil kunne være oppfylt selv om personen i og for seg ville ha kunnet bryte ut, dersom situasjonen realistisk bedømt likevel ga lite valg, se HR-2017-1124-A avsnitt 35. Videre har det betydning om fornærmede er mindreårig eller voksen. Der fornærmede er under 18 år, kan det ikke stilles for strenge krav til den tvangen som må foreligge, men det må være utvist en form for press fra gjerningspersonen, se blant annet Rt. 2011 side 1061 avsnitt 46 og Rt. 2012 side 1175 avsnitt 28.

Europarådets konvensjon 3. mai 2005 om tiltak mot menneskehandel, som Norge har undertegnet og ratifisert, pålegger medlemsstatene et ansvar for å sikre at ofre for menneskehandel ikke i urimelig utstrekning selv blir straffeforfulgt, jf. artikkel 26. Artikkelen forplikter medlemsstatene til å «hjemle adgang til å avstå fra å idømme ofre straff for deres deltakelse i ulovlig virksomhet, i den utstrekning deltakelsen skyldes at de er blitt tvunget til det». I norsk rett er det lagt til grunn at flere ulike regler og retningslinjer sammen bidrar til å oppfylle denne forpliktelsen, se St.prp. nr. 2 (2007–2008) *Om samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon 3. mai 2005 om tiltak mot menneskehandel* punkt 3.4 side 17. Straffeprosessloven § 69 gir påtalemyndigheten adgang til å avgjøre saken med påtaleunntatelse. Der offeret har vært i en nøds- eller tvangssituasjon, kan også reglene om nødrett og nødverge i straffeloven §§ 17 og 18 få anvendelse. I tillegg gir straffeloven § 61 domstolene en adgang til å frafalle å utmåle straff.

Strafferammen for menneskehandel etter straffeloven § 257 er fengsel inntil 6 år. Dersom overtredelsen er grov, forhøyes strafferammen til fengsel inntil 10 år, jf. straffeloven § 258 første punktum. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang, og om handlingen har medført betydelig utbytte, jf. § 258 annet punktum. Den særlig strenge aktsomhetsnormen etter § 257 tredje ledd annet punktum gjelder tilsvarende, jf. § 258 tredje punktum.

4.4 Straffutmåling – straffeloven § 77 bokstav g og l

Etter straffeloven § 77 bokstav g skal det ved straffutmålingen i skjerpende retning særlig tas i betraktning at lovbruddet «er forøvet ved at lovbrøyteren har utnyttet eller forledet unge personer, personer i en meget vanskelig livssituasjon, som er psykisk utviklingshemmet eller står i et avhengighetsforhold til lovbrøyteren». Med «unge personer» menes først og fremst personer under 18 år, se Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpende og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)* punkt 12.1 side 271. Det er ikke et krav at personen som ble utnyttet eller forledet, var over den kriminelle lavalderen. Tvert imot vil det som utgangspunkt være mer skjerpende ved straffutmålingen jo yngre personen er.

Straffeloven § 77 bokstav g kan anvendes både i tilfeller der gjerningspersonen har fått andre til å utføre lovbruddet, og i tilfeller der gjerningspersonen har fått andre til å foreta medvirkningshandlinger, se Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) punkt 12.1 side 270. Det er et krav om årsakssammenheng mellom personens alder, livssituasjon, psykiske utviklingshemming eller avhengighetsfor-

hold og personens deltakelse i den straffbare handlingen, jf. formuleringen «utnyttet eller forledet». Grensen mellom utnyttelse og forledelse er ikke skarp. Det sentrale i utnyttelse er at personen ikke selv har noen motforestillinger mot å delta. Forledelse kjennetegnes av at gjerningspersonen mer aktivt må bruke den styrende makten vedkommende har over den andre i egenskap av alder, viten, forstand eller posisjon. Også tilfeller der gjerningspersonen driver en person til å medvirke til handlingen ved å fremsette uriktige påstander eller fortie sannheten (svik), omfattes, se Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) punkt 12.1 side 271.

Dersom et lovbrudd er begått i nærvær av et barn under 15 år, skal det særlig tas i betraktning i skjerpende retning ved straffutmålingen, jf. straffeloven § 77 bokstav l. Straffeloven § 77 bokstav l ble innført ved lov 19. juni 2009 nr. 74 om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning). Formålet med bestemmelsen er å synliggjøre i straffutmålingen at barn som blir vitne til straffbare handlinger, ofte lider under dette, se Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) punkt 16.1 side 398. Bakgrunnen for at bestemmelsen er avgrenset til å gjelde barn under 15 år, er at det særlig er yngre barn som har behov for et slikt vern.

5 Nordisk rett

5.1 Svensk rett

I svensk rett er det nylig innført et eget straffebud om involvering av mindreårige i kriminalitet. Bestemmelsen er inntatt i brottsbalken 16 kap. 5 a § og lyder slik:

«Den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten, döms för involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i högst fyra år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheterna att den andra personen inte fyllt arton år.

Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska inte dömas till ansvar.»

Bestemmelsen ble tilføyd ved lag 2023:257 om endring i brottsbalken og trådte i kraft 1. juli 2023. Bakgrunnen for innføringen av bestemmelsen var et ønske om å styrke den strafferettslige beskyttelsen av samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i kriminalitet, se Prop. 2022/23:53 *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk* punkt 6.2.2 side 81–82.

Handlingene «anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom» er listet opp som eksempler på hva involveringen kan gå ut på. Opplistingen er ikke uttømmende, jf. formuleringen «eller på annat liknande sätt». Også unnlatelser kan etter omstendighetene omfattes, se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 83.

Vilkåret om at gjerningspersonen «involverar» den mindreårige, forutsetter at det er tale om kriminalitet som noen andre enn den mindreårige selv i hovedsak står bak. Ellers vil ikke den mindreårige anses å ha blitt involvert gjennom gjerningspersonens handlinger, se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 85 og punkt 11.2 side 145.

Det er på den andre siden ikke noe krav at gjerningspersonen er den som i siste instans styrer over den kriminelle virksomheten.

Det er ikke et vilkår for straff at den mindreårige ble involvert ved tvang, villedelse, overtalelse eller lignende, se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 83 og punkt 11.2 side 145. At den mindreårige av fri vilje eller til og med på eget initiativ involveres i kriminalitet, utelukker ikke ansvar. Det er heller ikke et vilkår for straff at den mindreårige begår en straffbar handling, se Prop. 2022/23:53 punkt 11.2 side 145:

«För att anses ha blivit involverad krävs inte att den unge begått någon straffbelagd handling. Redan den som t.ex. har anlitats eller betalats, eller gått med på ett erbjudande om betalning, kan ha blivit involverad i brottslig verksamhet. Det krävs alltså inte att den unge har begått brott. Förfarandet att involvera den unge måste dock vara reellt på så vis att denne accepterat att anlitas eller betalats för brottslig verksamhet. Först då har punkten för fullbordan uppnåtts. Den som t.ex. endast uppmanar någon att delta i brottslig verksamhet har däremot inte involverat den unge innan det står klart att denne har hört sammat uppmaningen.»

Involveringen må gjelde «brott eller brottslig verksamhet». Begrepet «brottslig verksamhet» er «ett vidare begrepp och tar sikte på en viss typ av brottslighet som inte behöver vara närmare preciserad i fråga om omfattning och detaljer», se Prop. 2022/23:53 punkt 11.2 side 145. Bakgrunnen for utformingen av bestemmelsen på dette punktet er beskrevet slik i Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 85:

«Regeringen bedömer att en utformning som förutsätter att åtgärden alltid behöver knytas till ett specifikt brott skulle riskera att göra straffbestämmelsen ineffektiv och innebära att många straffvärda gärningar skulle falla utanför tillämpningsområdet. Till detta kommer att ett krav på att åtgärden kan knytas till ett specifikt brott skulle innebära att tillämpningsområ-

det i princip helt skulle overlappa tillämpningsområdet for det aktuelle brottet, även om skyddsinteressene er ulike. Begreppet brottslig verksamhet medfor att bevisning kan foras ur ett bredare perspektiv än om det vore fråga om att knyta en persons handlande och uppsåt som t.ex. medverkande till ett specifikt brott utført av en ung person. For att tydeliggjøre vilka situationer som omfattas – att det kan handla om såväl involverande i en viss brottslig gärning som i mindre spesifisert brottslig verksamhet – anser regeringen att det i lagtexten bør skrivas ut att involverande ska avse brott eller brottslig verksamhet.»

Brottsbalken 16 kap. 5 a § andra stycket fastsetter at involveringen likevel ikke straffes dersom den «med hensyn till den ringa skillnaden i alder eller utveckling mellom den som har begått gærningen og den andra personen eller annars er uppenbart mindre allvarlig». Bakgrunnen for og innholdet i denne regelen er nærmere omtalt i Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 86:

«En konsekvens av den nu beskrivna regleringen kan bli att även brott som någon som är under 18 år begår tillsammans med en jämnårig, och där gærningen framstår som ett resultat av ett gemensamt initiativ, omfattas av bestämmelsen, vilket inte är syftet. En avgränsning behöver därför göras for att undvika att icke avsedda fall omfattas. Det kan även tänkas förekomma situationer där någon som alldeles nyss har fyllt 18 år begår brott tillsammans med någon som snart ska fylla 18 år. Med tanke på att straffbestämmelsen är tänkt att få ett bredt tillämpningsområde bør ett visst utrymme att undgå ansvar finnas även i sådana fall. Utredningens förslag, som stöds av flera remissinstanser, om en ventil for dessa situationer framstår därför som rimlig og nødvendig.

Ventilen bør [...] ta sikte på aldersskillnaden mellom de inblandade samt andra relevante forholdene. I det forrige avseendet bør det kunne tillmätas betydelse hur maktforholdene sett ut mellom de inblandade og i hvilken grad någon påverkan har forekommit. I lagrådsremissen foreslås att undantaget skulle gælde situationer da straffansvar er uppenbart opåkkallat med hensyn till den ringa skillnaden i alder og utveckling mellom den som treffas av den særskilte straffbestämmelsen og den

andra personen, samt omstændighetene i øvrigt. Med en sådan utformning kan den som sjålv er barn undgå straff når så er motiverat i det enskilda fallet. Även den som t.ex. nyss blivit myndig kan omfattas av undantaget når omstændighetene talar for det.»

Forsøk og forberedelseshandlinger straffes ikke, se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 88–89:

«Kriminalisering av försök, förberedelse og stämpling bør normalt förbehållas brott av visst allvar, där sådana forstadier kan anses utgøre ett reelt hot mot det interesse som kriminaliseringen syftar till att skydda. Den straffskala som nu foreslås er ett uttrykk for at involverande av en underårig i brottslighet visserligen bedøms som en brottsstyp av allvarlig slag. Såsom brottet er utformet riktar det sig dock inte mot någon som direkt drabbas i egenskap av målsägande. Straffbestämmelsen er även breitt konstruert med en tidlig fullbordanspunkt og omfatter dermed gærninger som har likheter med osjålvstendige brottsformer. Regeringen bedømmer mot denna bakgrund att försök, förberedelse og stämpling till involverande av en underårig i brottslighet inte bør kriminaliseras. Det bør i sammenhengen også beaktas att det er fråga om nykriminalisering vilket medfor att viss försiktighet er påkkallad.»

Straffen for overtredelse av brottsbalken 16 kap. 5 a § er fengsel inntil 4 år. Strafferammen skal «markere det angelågna samhøllsinteressen av att unga inte involveras i kriminalitet, og betone allvaret når så sker», se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 87. Det fremgår av Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 89 og punkt 11.2 side 147 at den som involverer en mindreårig i kriminalitet, etter forholdene kan og skal idømmes straff både etter brottsbalken 16 kap. 5 a § og etter det alminnelige medvirkningsansvaret, eventuelt i tillegg til øvrige straffebud.

I januar 2025 fikk Brottsførebyggande rådet (Brå) i oppdrag av den svenske regjeringen å utrede hvordan kriminelle nettverk rekrutterer barn og unge i sosiale medier og andre digitale kanaler for å begå lovbrudd. I regjeringsbeslutningen fremgår det at Brå i den forbindelse skal evaluere straffebudet om involvering av mindreårige i kriminell virksomhet i brottsbalken 16 kap. 5 a §. Utredningen skal leveres innen 15. oktober 2026.

5.2 Dansk rett

Også i dansk rett er det nylig innført et eget straffebud om involvering av mindreårige i kriminalitet. Bestemmelsen er inntatt i straffeloven § 191 b og lyder slik:

«Den, som er fylt 18 år og tidligere er idømt fængselsstraf eller anden strafferetlig retsfølge af frihedsberøvende karakter for overtrædelse af denne lov, lov om euforiserende stoffer, lov om våben og eksplosivstoffer m.v. eller lov om knive og blankvåben m.v., og som foretager en handling, der er egnet til at bidrage til, at en person under 18 år involveres i kriminalitet omfattet af disse love, straffes med fængsel indtil 4 år. Det gælder dog ikke, når der er forløbet mere end 10 år fra endelig dom.

Stk. 2. Overtrædelse af stk. 1, der som følge af gerningspersonens ukendskab til personens alder ikke kan tilregnes gerningspersonen som forsætlig, straffes med en forholdsmæssig mindre straf, hvis gerningspersonen dog har handlet uagtsomt.»

Bestemmelsen ble tilføyd ved lov 11. juni 2024 nr. 665 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love (Gennemførelse af dele af bandepakke IV) og trådte i kraft 1. juli 2024.

Det er ikke et vilkår for straff at den mindreårige involveres mot sin vilje, se Lovforslag nr. L 150 (2023–24) *Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love (Gennemførelse af dele af Bandepakke IV)* side 119. Det er heller ikke et vilkår at gjerningspersonens handling fører til at den mindreårige faktisk begår eller medvirker til å begå kriminalitet som nevnt eller forsøker på dette. Det avgjørende er om gjerningspersonens atferd er «egnet til at bidrage til» at den mindreårige involveres i slik kriminalitet.

Handlinger som omfattes av straffebudet er for eksempel belønning for eller oppfordring til å

begå kriminalitet og å stille redskaper til rådighet, for eksempel en mobiltelefon til bruk for narkotikasalgs eller verktøy til bruk for innbrudd, se Lovforslag nr. L 150 (2023–24) side 119. Etter forarbeidene omfattes også instruksjon og rådgivning, for eksempel opplæring i fremgangsmåtene for organisert kriminalitet. Andre eksempler er at gjerningspersonen viser hvordan et vindu eller en lås brytes opp eller hvordan man holder vakt i forbindelse med lovbrudd som begås av andre. Også passivitet fra gjerningspersonens side vil etter omstendighetene kunne rammes, se Lovforslag nr. L 150 (2023–24) side 119:

«Bestemmelsen vil efter omstændighederne også kunne omfatte tilfælde, hvor en person under 18 år medvirker til eller overværer udførelsen af en kriminel handling som led i oplæring i kriminalitet, herunder hvor gerningspersonen stiltiende accepterer dette. Gerningspersonen vil i sådanne tilfælde ved sin passivitet kunne anses for at have bidraget til, at personen under 18 år involveres i kriminaliteten. For at undgå ansvar må gerningspersonen i sådanne tilfælde aktivt sikre, at personen under 18 år ikke ved sin overværelse af eller medvirken til den kriminelle handling, som gerningspersonen begår, oplæres i kriminalitet.»

Overtredelse av straffeloven § 191 b straffes med fengsel inntil 4 år. Det er tilstrekkelig for straff at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til den mindreåriges alder, men det skal i så fall idømmes «en forholdsmæssig mindre straff», jf. stk. 2. Det forutsettes i forarbeidene at § 191 b kan anvendes i konkurrans med øvrige lovbrudd som gjerningspersonen har begått sammen med den mindreårige eller medvirket til, se Lovforslag nr. L 150 (2023–24) side 119–120.

6 Behovet for et nytt straffebud

6.1 Rapport 13. mars 2025 om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet

I rapport 13. mars 2025 om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet, omtalt i punkt 2.2 foran, drøfter ekspertgruppen mulige strafferettslige tiltak for å hindre at kriminelle nettverk direkte eller indirekte rekrutterer barn til kriminalitet, se rapporten punkt 3.6 side 82–83. Ekspertgruppen viser til at det etter gjeldende rett særlig skal tas i betraktning i skjerpende retning ved straffutmålingen at lovbruddet «er forøvet ved at lovbrøyteren har utnyttet eller forledet unge personer», jf. straffeloven § 77 bokstav g. Ekspertgruppen bemerker at domstolene ved aktiv bruk av denne bestemmelsen kan synliggjøre det klanderverdige ved å rekruttere barn til kriminalitet. Deretter drøfter ekspertgruppen om rekruttering av barn til kriminalitet i tillegg bør kriminaliseres gjennom et eget straffebud. Om dette uttaler ekspertgruppen (punkt 3.6 side 82–83):

«Et slikt straffebud kan markere det klanderverdige ved handlingen. Det kan likevel reises spørsmål ved om en selvstendig kriminalisering er nødvendig. En kriminalisering vil bidra til en utvidelse av straffesaken ved at påtalemyndigheten må ta med et nytt tiltalepunkt og etterforskningen må utvides til å klarlegge at vilkårene etter et slikt straffebud er oppfylt. Domstolene vil få merarbeid med at det må tas selvstendig stilling til om vilkårene for straff etter straffebudet er oppfylt.

Som følge av medvirkningsansvaret i strl. § 15, vil det ikke være noe tomrom i straffelovgivningen som en selvstendig kriminalisering vil fylle. Den som rekrutterer et barn til å begå en straffbar handling, for eksempel et ran, kroppskrenkelse, salg av narkotika mv., vil pådra seg et selvstendig strafferettslig medvirkningsansvar. En medvirker kan idømmes strengere straff enn den som utfører selve handlingen, for eksempel hvis det er tale om en 'bakmann' som har initiert den kriminelle virksomheten. Dette kan typisk være tilfeller hvor

barn begår straffbare handlinger etter å ha blitt trukket inn i et kriminelt nettverk. Sammenholdt med strl. § 77 bokstav g, vil rekruttering av barn til kriminelle nettverk være enklere å håndtere under straffutmålingen enn som et selvstendig straffbart forhold.»

På bakgrunn av dette konkluderer ekspertgruppen med at det ikke foreligger tilstrekkelige grunner til å innføre et straffebud som særskilt rammer rekruttering av barn til kriminalitet. De hensynene som kan begrunne en slik lovendring, kan etter ekspertgruppens syn fullt ut ivaretas gjennom dagens regler. Ekspertgruppen mener at domstolene klart bør synliggjøre det skjerpende ved handlingen dersom den domfelte har rekruttert barn til å begå straffbare handlinger, både i domsgrunnene for straffutmålingen og ved at det idømmes strengere straff.

Ekspertgruppens mindretall, bestående av medlemmet Merete Havre, anbefaler på sin side å innføre et særskilt straffebud i straffeloven for personer over 18 år som bruker barn til å utføre kriminell aktivitet, se rapporten punkt 14.6 side 369. Det er ikke gitt noen nærmere begrunnelse for mindretallets anbefaling.

6.2 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet 2. september 2025 uttalte departementet at involvering av mindreårige i kriminalitet er et alvorlig og økende samfunnsproblem. Departementet pekte på at barn og unge ofte mangler erfaring og forståelse for konsekvensene av å begå straffbare handlinger, og at dette gjør dem sårbare for påvirkning fra eldre kriminelle. Kriminelle nettverk kan bevisst forsøke å utnytte dette ved å tilby tilhørighet, brorskap, respekt og økonomiske midler mot at den mindreårige utfører kriminelle oppdrag. Departementet viste videre til at det har skjedd en utvikling de siste årene ved at mindreårige lokkes med pengebeløp på sosiale medier mot å begå grove voldshandlinger eller utføre hvitvaskingshandlinger som pengemuldyr. På denne måten reduserer de krimi-

nelle nettverkene risikoen for egen del, samtidig som de oppnår fordeler gjennom kriminaliteten som begås. Dette bidrar til å styrke de kriminelle nettverkens posisjon. Samtidig vil den unge kunne bli dratt inn i et kriminelt miljø som det kan være vanskelig å bryte ut av, og som kan medføre en rekke uheldige konsekvenser for den unge.

Departementet pekte på at straffeloven i dag ikke inneholder noe eget straffebud som rammer involvering av mindreårige i kriminalitet. Departementet bemerket at den som på ulike måter involverer en mindreårig i kriminalitet, etter forholdene kan straffes etter det alminnelige medvirkningsansvaret, og at det også finnes straffebud som blant annet rammer det å involvere andre i forberedelser til lovbrudd gjennom avtale. Videre er det et skjerpene moment ved straffutmålingen at et lovbrudd er forøvet ved å utnytte eller forlede unge personer, eller at lovbruddet er begått i nærvær av personer under 15 år, jf. straffeloven § 77 bokstav g og l. Departementet reiste likevel spørsmål om det strafferettslige vernet mot at barn involveres i kriminalitet bør styrkes gjennom å innføre et eget straffebud rettet mot slike handlinger, se høringsnotatet punkt 6.1 side 9:

«Etter departementets syn kan det reises spørsmål ved om gjeldende rett gir et tilstrekkelig strafferettslig vern mot at barn involveres i straffbare handlinger eller straffbar virksomhet. Det kan argumenteres for at det straffverdige ved å involvere barn i kriminalitet bør markeres gjennom en egen straffebestemmelse. Det kan videre være behov for en egen bestemmelse for å kriminalisere involveringshandling som er straffverdige, men som i dag ikke er straffbare. Departementet viser blant annet til at det i dag ikke i seg selv er straffbart å involvere en mindreårig i lovbrudd som begås av andre, se nærmere i punkt 4. Videre kan det være behov for å kriminalisere involvering av mindreårige i straffbar virksomhet uten at involveringen kan knyttes til én konkret straffbar handling.»

I høringsnotatet trakk departementet også frem at Danmark og Sverige nylig har innført lovbestemmelser som kriminaliserer involvering av mindreårige i kriminalitet, noe som tilsier at en slik regulering også bør vurderes i Norge.

På bakgrunn av denne drøftelsen foreslo departementet et nytt straffebud rettet mot involvering av mindreårige i kriminalitet. Departementet foreslo å plassere straffebudet som ny § 200 i kapittel 20 om vern av den offentlige ro,

orden og sikkerhet, der også blant annet straffeloven § 198 om forbund om alvorlig organisert kriminalitet og § 199 om straff for deltakelse mv. i en forbudt kriminell sammenslutning er plassert. Departementet viste til at straffebudet primært er ment å beskytte samfunnets interesse i å hindre at barn involveres i kriminalitet.

6.3 Høringsinstansenes syn

Et klart flertall av høringsinstansene som har uttalt seg, er positive til å innføre et nytt straffebud rettet mot involvering av mindreårige i kriminalitet. Dette gjelder *Agder tingrett, Barneombudet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten* (felles høringsuttalelse), *Bergen kommune, Det nasjonale statsadvokatembetet, Gjøvik kommune, Halden kommune, Helsedirektoratet, Horten kommune, Innlandet politidistrikt, Institutt for psykologi ved NTNU, Kripos, Kristiansand kommune, Møre og Romsdal statsadvokatembeter, Rogaland statsadvokatembeter og Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter* (felles høringsuttalelse, heretter *Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl.*), *Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM), Oslo kommune, Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, Rogaland fylkeskommune, Romerike og Glåmdal tingrett, Skien kommune, Sveio kommune, Søndre Østfold tingrett, Troms politidistrikt, Tromsø kommune, Trondheim kommune, Utlendingsdirektoratet, Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter, Økokrim, Øst politidistrikt, Fellesorganisasjonen, Kirkens Bymisjon, Kriminalitetsforebyggende forum – Norge, Sentralt ungdomsråd i Oslo og Wayback*. Det er også flere privatpersoner som har uttalt at de støtter innføringen av et slikt straffebud. *Redd Barna* uttaler at de støtter et nytt straffebud «under tvil».

Flere av høringsinstansene som er positive til et nytt straffebud, trekker frem den negative samfunnsutviklingen der barn i økende grad rekrutteres til alvorlig kriminalitet. For eksempel uttaler *Kripos*:

«Vi er bekymret for at mindreårige i stadig økende grad rekrutteres til alvorlig kriminalitet. Politiet har flere ganger redegjort for den bekymringsfulle utviklingen, senest i politiets trusselvurdering av 2025 og i Kripos sin rapport om vold som handelsvare. Også den senere tids nyhetssaker har belyst utviklingen og samlet sett tegner det seg et bilde av et klart

behov for å kunne straffeforfølge personer som rekrutterer barn og unge til kriminalitet.»

Søndre Østfold tingrett fremholder:

«Som hovedbegrunnelse for sitt syn viser Søndre Østfold tingrett til økningen i stadig mer alvorlig ungdomskriminalitet. Mulighetene til rekruttering er blitt verdensomspennende og metodene svært effektive på grunn av internett og sosiale medier hvor det tilbys penger, status og tilhørighet for barna. Fremgangsmåten er kynisk og det er snakk om rekruttering til svært alvorlig voldsutøvelse som narkotika, hvitvaskingshandlinger som pengemuldyr, vold og til og med drap. Når barna først er kommet inn i et kriminelt miljø, er det svært vanskelig å komme seg ut igjen. Resultatet blir fort en kriminell løpebane med ny rekruttering av barn og unge til stor ulempe for barna og samfunnet.»

En del av høringsinstansene som støtter forslaget, gir uttrykk for at gjeldende regler i stor utstrekning rammer den som på ulike måter involverer en mindreårig i kriminalitet, men påpeker at et eget straffebud vil ha en viktig signaleffekt. For eksempel skriver *Troms politidistrikt*:

«Dagens regelverk er langt på vei dekkende for behovet for straffehjemmel på området, jf. særlig straffeloven § 15 og straffskjerpingsbestemmelsene i § 77. Regelverket fremstår imidlertid fragmentert og lite tydelig. Det gir ikke noe klart signal fra lovgiver om at dette er en problematikk som må adresseres. Regelverket står ikke helt i forhold til utviklingen de siste årene, hvor det har blitt et betydelig samfunnsproblem at mindreårige rekrutteres til kriminalitet.»

Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl. uttaler seg i samme retning:

«Både hensynet til å verne sårbare barn mot å bli rekruttert til kriminell aktivitet og generelle samfunnsvern hensyn taler for å markere det svært klanderverdige ved benytte barn i straffbare handlinger gjennom å innføre et nytt straffebud som direkte retter seg mot slik aktivitet. Vi mener at de hensyn som kan begrunne en kriminalisering er så tungtveiende at et nytt straffebud vil ha en selvstendig berettigelse, selv om fleste involveringshandlinger allerede kan straffes som medvirkeransvar til de sær-

skilte straffebud som rammer den type handling eller virksomhet som barnet benyttes til, f.eks. utføring av trussel- og voldsoppdrag ved bruk av skytevåpen (eller håndgranat).»

Andre høringsinstanser som støtter forslaget, mener at gjeldende regelverk ikke fullt ut dekker de handlingene som foreslås omfattet av straffebudet, og at det derfor vil fylle et tomrom i straffelovgivningen. For eksempel gir *Politidirektoratet* uttrykk for at medvirkningsansvaret ikke er tilstrekkelig til å ramme de ønskede tilfellene. *Oslo politidistrikt* påpeker at det er sentralt at det foreslåtte straffebudet ikke oppstiller noe vilkår om forledelse eller utnyttelse, ettersom det ofte er de mindreårige selv som tar initiativ.

Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl., *Oslo politidistrikt*, *Skien kommune*, *Sveio kommune* og *Troms politidistrikt* trekker frem hensynet til rettslikhet med de andre nordiske landene som argument for å innføre et nytt straffebud. Troms politidistrikt viser til at involvering av mindreårige i kriminalitet i mange tilfeller skjer som ledd i grenseoverskridende organisert kriminalitet, og at det derfor er et selvstendig poeng å ha noenlunde like regler på dette området som våre naboland. Troms politidistrikt fremholder at det vil være uheldig om et av landene peker seg ut som mindre risikabelt, og dermed også mer attraktivt, for å drive rekruttering av mindreårige til å begå straffbare handlinger.

Barneombudet og *NIM* uttaler at det foreslåtte straffebudet kan tette et gap i gjeldende rett ved å kriminalisere forstadiet til menneskehandel. De nevnte høringsinstansene viser til at dette kan bidra til å forebygge at mindreårige utnyttes til menneskehandel, og dermed styrke operasjonaliseringen av vernet mot menneskehandel som følger av blant annet menneskehandelkonvensjonen. Barneombudet og NIM understreker samtidig viktigheten av at det nye straffebudet ikke brukes i stedet for straffelovens bestemmelser om menneskehandel der disse er anvendelige. Det samme påpeker *Det nasjonale statsadvokatembetet* i sitt høringssvar.

Det er også flere høringsinstanser som etterlyser en nærmere beskrivelse av grensedragningen mellom det nye straffebudet og straffeloven § 257 om menneskehandel. Dette gjelder blant annet *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet* og *Barne-, ungdoms- og familieetaten*, *Innlandet politidistrikt*, *Kripos*, *Politidirektoratet* og *Utlendingsdirektoratet*. *Øst politidistrikt* mener på sin side at grensen er tilstrekkelig klar, og gir uttrykk for at det er behov for begge straffebudene. Øst politidistrikt viser

blant annet til at straff for menneskehandel forutsetter at det har vært utøvd et visst press. I de sakene politidistriktet har arbeidet med den siste tiden, er ikke dette elementet åpenbart, fordi barn frivillig tar på seg oppdrag eller selv søker slike oppdrag. Øst politidistrikt påpeker samtidig at den frivillige involveringen kan utvikle seg til en presituasjon, og at man da kan bevege seg over i anvendelsesområdet til straffeloven § 257.

Flere av høringsinstansene som uttrykker støtte til forslaget, understreker samtidig at et nytt straffebud ikke alene er tilstrekkelig til å forhindre at barn utnyttes av kriminelle til å begå straffbare handlinger. *Barneombudet* uttaler at den viktigste innsatsen handler om å forebygge at barn kommer i kontakt med kriminelle miljøer og er mottakelige for rekruttering til kriminalitet. *Halden kommune, Horten kommune, Institutt for psykologi ved NTNU, Kristiansand kommune, Skien kommune, Fellesorganisasjonen, Kriminalitetsforebyggende forum – Norge* og *Redd Barna* understreker også viktigheten av at strafferettslige virkemidler kombineres med forebyggende tiltak.

NIM mener at det i tillegg til det foreslåtte straffebudet er behov for et nytt straffebud rettet mot personer som har effektiv kontroll over eller lederskap i en organisert kriminell gruppe, og som lar være å treffe rimelige tiltak for å forhindre at mindreårige rekrutteres til gruppen. Dette begrunnes blant annet slik:

«Mange bakmenn opererer nettopp ved å unngå direkte tilknytning og kanskje også kunnskap om lovbrudd, men samtidig har de effektiv styring eller kontroll over strukturen. De kan straffes for medvirkning til overtredelse av departementets forslag til straffebud, men det forutsetter forsett gjennom konkret kunnskap om rekrutteringen eller hensikt om denne. Vi antar at forsett i en del tilfeller ikke foreligger eller i hvert fall er vanskelig å bevise.»

NIM har i sitt hørings svar utformet to alternative forslag til hvordan et straffebud rettet mot bakmenn kan utformes. I tillegg mener *NIM* at det bør utredes nærmere om ledere av kriminelle grupper i større grad bør kunne straffes for uakt-som medvirkning til alvorlige kriminelle handlinger begått av barn.

Vest politidistrikt uttaler at de støtter intensjonen bak forslaget i høringsnotatet, men mener departementet bør foreslå en generell straffskjerpelsesregel om involvering av mindreårige i krimi-

nalitet fremfor et nytt straffebud rettet mot slike handlinger. *Vest politidistrikt* foreslår at en slik straffskjerpelsesregel kan inntas i straffeloven § 79 ny bokstav d, og at vilkårene langt på vei kan være de samme som i forslaget til nytt straffebud.

Oslo statsadvokatembeter, Troms og Finnmark statsadvokatembeter, Trøndelag statsadvokatembeter og Nordland statsadvokatembeter (felles høringsuttalelse, heretter *Troms og Finnmark statsadvokatembeter mfl.*), *Advokatforeningen, Norsk forening for kriminalreform* og *Stiftelsen Pilar* støtter ikke innføringen av et nytt straffebud om involvering av mindreårige i kriminalitet. *Riksadvokaten* uttaler at «det fremstår tvilsomt om det er et reelt behov for et så vidtrekkende straffebud som foreslått i høringsnotatet». Også *Politihøgskolen* er i tvil om det er hensiktsmessig å innføre et slikt straffebud, men konkluderer ikke endelig på spørsmålet.

Flere av de nevnte høringsinstansene uttaler at de deler departementets bekymring knyttet til at barn og unge rekrutteres til kriminalitet, men at de hensynene som ligger bak forslaget, i stedet kan ivaretas innenfor rammen av gjeldende rett. For eksempel påpeker *Advokatforeningen* at medvirkningsansvaret fullt ut dekker de handlingene man ønsker å ramme, og at behovet for å markere det klanderverdige ved å involvere mindreårige i straffbare handlinger i de aller fleste tilfeller ivaretas av straffeloven § 77 bokstav g og l. *Advokatforeningen* advarer mot å innføre straffebestemmelser som ikke fyller noe juridisk tomrom:

«Advokatforeningen er på generelt grunnlag negativ til at det innføres straffebestemmelser som ikke fyller noe juridisk tomrom, men som utelukkende er ment å 'markere klanderverdighet'. Advokatforeningens syn er at straffrettens legitimitet er avhengig av at lovgivningen er presis og nødvendig, og at innføring av straffebestemmelser som ikke har noe selvstendig formål utover å markere klanderverdighet bør unngås. Dette gjør seg med tyngde gjeldende i debatten om ungdomskriminalitet, som får stor politisk oppmerksomhet. I en slik situasjon bør straff bare benyttes som virkemiddel der den har et klart formål, og der den kan ha en effekt.»

Også *riksadvokaten* viser til at straffebudet i stor grad vil ramme handlinger som allerede er kriminalisert, og oppfordrer til varsomhet med å innføre et nytt straffebud for å markere straffverdighet. *Norsk forening for kriminalreform* gir uttrykk for lignende synspunkter i sin høringsuttalelse og

fremhever blant annet at den forebyggende innsatsen bør styrkes fremfor å innføre et nytt straffebud.

Troms og Finnmark statsadvokatembeter mfl. uttaler også at det ikke foreligger noe tomrom i straffelovgivningen som det foreslåtte straffebudet vil fylle, og fremholder at ulempene med å innføre et slikt straffebud vil overstige fordelene:

«Den preventive effekten av en slik kriminalisering antas videre å være liten som tillegg til dagens regler. En potensiell utøver som vil utnytte mindreårige i kriminalitet vil ventelig ikke vurdere å avstå om det innføres en særskilt straffebestemmelse. Den eneste konkrete virkningen av en slik innføring vil ventelig være en vidløftiggjøring av etterforskningen, påtaleavgjørelsen, iretteføringen og domsskrivningen.»

Oslo statsadvokatembeter mener at det foreslåtte straffebudet kan skape uklarhet om rekkevidden av medvirkningsansvaret i straffeloven § 15. Embetet uttrykker også bekymring for at straffebudet vil bli anvendt på bekostning av straffeloven § 257 om menneskehandel i saker der det reelt sett foreligger en utnyttelses- og tvangssituasjon:

«Forslaget til ny § 200 vil i flere typetilfeller kunne overlappe med straffelovens bestemmelser om menneskehandel jf. §§ 257 og 258. Gitt de lavere inngangsvilkårene og færre bevisstemaene i forslaget til ny § 200 vil innføring av en slik bestemmelse innebære en risiko for at § 200 anvendes på bekostning av menneskehandelsbestemmelsen i saker der de underliggende faktiske forhold reelt sett innebærer en utnyttelses- og tvangssituasjon, slik at mindreåriges vern etter menneskehandelsbestemmelsen uthules med de konsekvenser det har for Norges forpliktelser til å bekjempe menneskehandel og beskytte ofrene for menneskehandel.»

Oslo statsadvokatembeter er videre i tvil om det foreslåtte straffebudet er egnet til å oppnå formålet om å ramme kriminelle nettverk. Embetet påpeker at den relativt sett lave strafferammen innebærer at straffebudet kun vil ha en praktisk funksjon når det brukes i konkurrens med lovbrudd som ikke i seg selv gir grunnlag for streng straff, og ikke ved alvorlige lovbrudd begått som ledd i organisert kriminalitet.

I stedet for å innføre et nytt straffebud mener *Oslo statsadvokatembeter* at det er grunnlag for

en mer systematisk anvendelse av straffeloven § 257 om menneskehandel i saker der barn involveres i kriminalitet. For å synliggjøre at rekruttering til og involvering av mindreårige i kriminalitet kan utgjøre menneskehandel, foreslår embetet at utnyttelse til kriminalitet inntas som en egen utnyttelsesform i straffeloven § 257. Etter embetets syn vil en slik innramming ha større preventiv effekt og mer målrettet kunne ramme de kriminelle nettverkene. *Oslo statsadvokatembeter* foreslår i tillegg å innføre en ny straffskjerpelsesregel om involvering av mindreårige i kriminalitet i straffeloven § 79 ny bokstav d, for å fange opp de tilfellene som etter en konkret vurdering ikke når opp til terskelen for menneskehandel.

Stiftelsen Pilar tar også til orde for at straffeloven § 257 om menneskehandel bør revideres fremfor å innføre et nytt straffebud, blant annet ved at utnyttelse til kriminelle handlinger nevnes uttrykkelig som en egen utnyttelsesform i bestemmelsen. Dersom departementet går videre med forslaget i høringsnotatet, understreker stiftelsen at det bør tas grep for å sikre at menneskehandelsbestemmelsen vurderes i saker der mindreårige har blitt involvert i kriminalitet, og at det nye straffebudet kun bør brukes når denne bestemmelsen etter en grundig vurdering ikke anses anvendelig. Også *Politihøgskolen* reiser spørsmål om en styrking av menneskehandelsbestemmelsen kunne vært et vel så viktig tiltak som innføring av et nytt straffebud.

Riksadvokaten peker på at det foreslåtte straffebudet er vidtrekkende. Det vises til at straffebudet ikke stiller krav til gjerningspersonens alder, den underliggende straffbare handlingens alvor, eller at handlingen må skje som ledd i aktivitetene til en kriminell gruppe, og at dette vil kunne medføre at straffebudet rammer forhold av en helt annen art og alvorlighetsgrad enn dem som er fremhevet i begrunnelsen for forslaget. *Riksadvokaten* er enig i at det kan være ønskelig med et styrket strafferettslig vern av samfunnets interesse i å unngå at kriminelle nettverk opparbeider seg en sterk posisjon i samfunnet ved å utnytte mindreårige til kriminalitet. Slik *riksadvokaten* ser det, kan imidlertid denne målsettingen oppnås ved å innføre et straffebud som mer preist knytter seg til dette interessevernet. *Riksadvokaten* har i sitt høringssvar utformet et alternativt forslag til straffebud, som bygger videre på eksisterende straffebestemmelser om forbund. Det foreslåtte straffebudet retter seg mot den som inngår forbund med en person under 18 år om å begå nærmere angitte lovbrudd, alternativt lovbrudd som kan straffes med fengsel i minst 1 år.

For øvrig kommenterer både *Oslo statsadvokatembeter* og *riksadvokaten* forholdet til det svenske straffebudet om involvering av mindreårige i kriminalitet. Oslo statsadvokatembeter viser til at det svenske straffebudet om menneskehandel har et snevrere anvendelsesområde enn det norske. I Sverige fyller derfor straffebudet om involvering av mindreårige i kriminalitet et konkret og reelt kriminaliseringsbehov. Riksadvokaten peker på at de svenske reglene om forsøk og medvirkning er innrettet annerledes enn de norske, og at dette kan medføre at behovet for en særskilt bestemmelse om involvering er større i svensk rett:

«Riksadvokaten vil [...] bemerke at behovet for en slik bestemmelse i Sverige må sees i lys av at forsøksansvaret er snevrere i svensk straffelovgivning, og at deres medvirkningslære er noe annerledes innrettet. Forskjellen mellom svensk og norsk rett på dette punktet kommer på spissen i et tilfelle der en person har tilskynnet en annens lovbrudd, men hovedmannens forhold ikke kommer lenger enn et straffritt forberedelsesstadium. Etter norsk rett ville medvirkeren kunne straffes for *forsøk på medvirkning*, mens denne muligheten ikke er tilgjengelig i svensk rett.»

Flere høringsinstanser, herunder *Politidirektoratet*, *Søndre Østfold tingrett* og *Øst politidistrikt*, uttaler at de støtter forslaget om å plassere straffebudet som ny § 200 i straffeloven kapittel 20 om vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet. Søndre Østfold tingrett fremholder at plasseringen er naturlig i lys av den interessen straffebudet primært er ment å verne, og at straffebudet vil stå i sammenheng med samfunnets behov for beskyttelse mot blant annet organisert kriminalitet, jf. straffeloven §§ 198 og 199. Ingen høringsinstanser har innvendinger mot den foreslåtte plasseringen.

6.4 Departementets vurdering

Departementet opprettholder forslaget i høringsnotatet om å innføre et nytt straffebud rettet mot involvering av mindreårige i kriminalitet. Det er et alvorlig og økende samfunnsproblem at kriminelle miljøer på ulike måter involverer barn og unge i straffbare handlinger, se beskrivelsen av trusselbildet i punkt 3. Involvering av mindreårige i kriminalitet kan medføre en rekke negative konsekvenser for den enkelte mindreårige og for samfunnet som helhet. Et styrket strafferettslig

vern mot slike handlinger er et av flere virkemidler for å møte denne utviklingen. Departementet viser til at et klart flertall av høringsinstansene som har uttalt seg, støtter innføringen av et slikt straffebud.

Som det fremgår av punkt 4.1, kan den som på ulike måter involverer en mindreårig i en straffbar handling, etter forholdene straffes for medvirkning til lovbrudd begått av den mindreårige. Involveringen kan i visse tilfeller også utgjøre overtredelser av egne straffebud, for eksempel straffelovens bestemmelser om inngåelse av forbund, se punkt 4.2. Disse bestemmelsene rammer imidlertid bare noen spesifikke involveringshandling, og de er ikke utformet spesielt med sikte på tilfeller der den involverte er mindreårig. Straffeloven § 257 om menneskehandel gir et mer generelt vern mot utnyttelse av mindreårige til kriminalitet, men bestemmelsen forutsetter blant annet at handlingen inneholder et tvangselement, se punkt 4.3. I andre tilfeller vil det at en mindreårig er involvert i en straffbar handling, i utgangspunktet først kunne synliggjøres som en skjerpene omstendighet ved straffutmålingen for lovbruddet gjerningspersonen har begått. Selv om gjeldende bestemmelser samlet sett rammer relativt mange situasjoner der barn blir involvert i kriminalitet, mener departementet at det er behov for et eget straffebud som direkte retter seg mot slike handlinger, og som gjelder uavhengig av om det foreligger en utnyttelses- eller tvangssituasjon. Etter departementets syn vil innføring av et slikt straffebud tydelig markere det straffverdige ved å involvere mindreårige i straffbare handlinger.

Departementet mener også at det er behov for et nytt straffebud for å kriminalisere visse involveringshandling som er straffverdige, men som i dag ikke er straffbare. Som påpekt i høringsnotatet er det ikke i seg selv straffbart å få en mindreårig til å medvirke til et lovbrudd som gjerningspersonen selv begår. I slike tilfeller straffes gjerningspersonen i utgangspunktet bare for å ha begått lovbruddet, selv om det å benytte seg av en mindreårig medvirker etter forholdene kan være like straffverdig. At gjerningspersonen har «utnyttet» eller «forledet» en mindreårig til å medvirke til lovbruddet, skal likevel tas i betraktning som en skjerpene omstendighet ved straffutmålingen, jf. straffeloven § 77 bokstav g. Det kan også tenkes tilfeller der en mindreårig trekkes inn i en straffbar handling, men vilkårene for medvirkning i straffeloven § 15 ikke er oppfylt. For eksempel dekker ikke medvirkningsansvaret nødvendigvis tilfeller der gjerningspersonen får en mindreårig til å overvære en straffbar handling. Disse tilfel-

lene vil kunne omfattes av forslaget til nytt straffebud, se nærmere om dette i punkt 7.1.3.

Departementet legger også vekt på at innføring av et eget straffebud med en passende strafferamme vil sikre at domstolene kan idømme straffer som gjenspeiler alvoret i å involvere mindreårige i kriminalitet. Når det gjelder medvirkningsansvaret, er strafferammen den samme som for hovedgjerningen. I tilfeller der hovedgjerningen isolert sett er mindre alvorlig, antar departementet at det ikke er gitt at strafferammen i alle tilfeller vil stå i et rimelig forhold til straffverdigheten av å ha involvert en mindreårig i handlingen, for eksempel dersom den mindreårige er under den kriminelle lavalderen. Departementet foreslår at strafferammen for å involvere mindreårige i kriminalitet settes til bot eller fengsel inntil 3 år, og til fengsel inntil 6 år for grove overtredelser, se punkt 8.1.3 og 8.2.3. Videre legger departementet til grunn at det foreslåtte straffebudet skal kunne anvendes i konkurrans med medvirkning og eventuelle andre straffebud gjerningspersonen har overtrådt, med den konsekvens at strafferammen forhøyes i medhold av straffeloven § 79 bokstav a, se punkt 8.3.

Flere høringsinstanser har etterlyst en nærmere beskrivelse av grensedragningen mellom det foreslåtte straffebudet og straffeloven § 257 om menneskehandel. Det er også enkelte høringsinstanser som er bekymret for at det nye straffebudet i praksis vil anvendes på bekostning av § 257 i saker der det reelt sett er tale om menneskehandel. Til forskjell fra § 257 vil det foreslåtte straffebudet ikke oppstille noe vilkår om at gjerningspersonen utnyttet eller forledet den mindreårige eller utviste en form for press, se punkt 7.1.3. Dette innebærer at straffebudet vil ha et videre anvendelsesområde enn straffeloven § 257. Straffebudet vil derfor kunne brukes i saker der det ikke er grunnlag for å idømme straff etter menneskehandelbestemmelsen. Hvis handlingen oppfyller gjerningsbeskrivelsen i begge straffebud, legger departementet til grunn at bestemmelsene skal kunne anvendes i konkurrans, ettersom de er ment å verne noe ulike interesser, se punkt 8.3.

I lys av høringen finner departementet grunn til å understreke at det foreslåtte straffebudet ikke er ment å tre i stedet for straffeloven § 257 om menneskehandel i saker der mindreårige begår lovbrudd på oppdrag fra kriminelle nettverk. Departementet legger til grunn at påtalemyndigheten på vanlig måte vurderer om menneskehandelbestemmelsen kan være aktuell i disse sakene.

I brev 14. november 2025 ba departementet om informasjon fra Riksadvokatembetet og Politidirektoratet om hvordan straffeloven § 257 anvendes i saker der mindreårige er involvert i kriminalitet, og om det kan være grunnlag for en mer systematisk bruk av bestemmelsen i slike saker. Tilbakemeldingene tyder på at det kan være behov for en mer bevisst tilnærming til om menneskehandelbestemmelsen kan anvendes i saker der mindreårige er involvert i straffbare handlinger.

I høringen har Oslo statsadvokatembeter og Stiftelsen Pilar foreslått at utnyttelse til kriminalitet inntas som en egen utnyttelsesform i straffeloven § 257 fremfor å innføre et nytt straffebud. Departementet utelukker ikke at det kan være aktuelt med en slik endring i tillegg til straffebudet som foreslås i proposisjonen her, for å synliggjøre at også utnyttelse til kriminalitet kan utgjøre menneskehandel. Etter departementets syn vil det i så fall være naturlig at behovet for en slik endring vurderes som ledd i en helhetlig revisjon av menneskehandelbestemmelsen, slik regjeringen har varslet i «Nasjonal strategi mot menneskehandel (2025–2030)» side 59–60.

Departementet har merket seg innspillet fra NIM om å utrede og fremme forslag om et nytt straffebud rettet mot personer som har effektiv kontroll over eller lederskap i en organisert kriminell gruppe, og som lar være å treffe rimelige tiltak for å forhindre at mindreårige rekrutteres til gruppen. Et straffebud som skissert vil oppstille flere kompliserte bevisstemaer som trolig vil være krevende å håndtere i praksis. Departementet viser til at straffebudet som foreslås i proposisjonen her, også rammer den som medvirker til at en mindreårig involveres i en straffbar handling, se punkt 7.5. Dette innebærer at bestemmelsen vil kunne ramme for eksempel en bakmann som gir andre i det kriminelle miljøet i oppdrag å rekruttere en mindreårig til å begå et lovbrudd. På bakgrunn av dette kan departementet i utgangspunktet ikke se at det er noe vesentlig behov for en straffebestemmelse som den NIM foreslår.

I tråd med forslaget i høringsnotatet går departementet inn for å plassere straffebudet som ny § 200 i straffeloven kapittel 20 om vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet. Som påpekt i høringsnotatet tar straffebudet primært sikte på å beskytte samfunnets interesse i å hindre at barn involveres i kriminalitet. Ingen høringsinstanser har hatt innvendinger mot departementets forslag på dette punktet.

7 Utformingen av straffebudet

7.1 Gjerningsbeskrivelsen

7.1.1 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet presenterte departementet to alternative forslag til et nytt straffebud om involvering av mindreårige i kriminalitet, se høringsnotatet punkt 6.10 side 17–18. Det materielle innholdet i de to alternativene var ment å være sammenfallende, men den lovtekniske utformingen var noe ulik. Begge alternativer var utformet slik at straffebudet rammer den som «involverer» en person under 18 år i «en straffbar handling». Departementet bemerket at de hensynene som ligger til grunn for lovforslaget, til en viss grad også gjør seg gjeldende ved involvering av unge personer over 18 år. Departementet antok imidlertid at det er behov for en klar avgrensning av bestemmelsen på dette punktet, og viste til at de sammenlignbare straffebudene i Sverige og Danmark er avgrenset på samme måte.

Departementet uttalte at vilkåret «involverer» innebærer at gjerningspersonen må ha handlet på en slik måte at den mindreårige blir trukket inn i en straffbar handling, enten ved å medvirke til at den mindreårige begår lovbrudd eller på annen måte. Videre la departementet til grunn at vilkåret «involverer» innebærer at det må være tale om en straffbar handling som gjerningspersonen selv eller noen andre enn den mindreårige i hovedsak står bak. Om dette uttalte departementet (høringsnotatet punkt 6.2 side 10):

«Med 'involverer' menes at det må være tale om et lovbrudd *som gjerningspersonen selv eller noen andre enn den mindreårige i hovedsak står bak*. Det er nettopp i disse tilfellene at hensynene som ligger til grunn for lovforslaget, slår til. En tilsvarende forutsetning ligger til grunn for det svenske straffebudet, jf. punkt 5.1. Begrepet 'involverer' innebærer dermed en avgrensning mot tilfeller hvor den mindreårige selv i vesentlig grad står bak lovbruddet. Også tilfeller hvor den straffbare virksomheten er begått etter et felles initiativ mellom jevnaldrende ungdommer, kan etter omstendighe-

tene være unaturlig å karakterisere som involvering i kriminalitet. Det bør på den annen side ikke være et vilkår for straffansvar at gjerningspersonen er høyt oppe i hierarkiet i et kriminelt nettverk mv. Også en mindre sentral aktør som for eksempel overleverer et våpen til den mindreårige til bruk for en voldshandling, bør etter departementets syn omfattes.»

Departementet ba om høringsinstansenes syn på om en slik avgrensning av straffebudet bør fremkomme tydeligere i lovteksten, eventuelt om den bør innrettes på en annen måte, og hvordan avgrensningen i så fall kan se ut.

Departementet viste til at formuleringen «involverer» i seg selv er relativt vid, og at det derfor kan være klargjørende å innta noen eksempler i lovteksten på hvilke handlinger som kan omfattes. Departementet foreslo å nevne alternativene «instruerer», «gir oppdrag til», «yter fordeler til», «overleverer formuesgoder til» og «medbringer». For å synliggjøre at opplistingen ikke er uttømmende, foreslo departementet å presisere i lovteksten at straffebudet også rammer den som «på annen måte» involverer en mindreårig i kriminalitet. Departementet uttalte at det i alle tilfeller beror på en konkret vurdering om en handling innebærer at en mindreårig involveres i kriminalitet, og at eventuelle likhetstrekk med de nevnte alternativene vil ha betydning i vurderingen. Om de nevnte alternativene uttalte departementet følgende (høringsnotatet punkt 6.2 side 10–11):

«Forslaget nevner for det første alternativet 'instruerer' som en måte å involvere et barn i en straffbar handling på. Det vil typisk kunne dreie seg om en beskjed å forholde seg på en bestemt måte i forbindelse med en straffbar handling eller virksomhet. Dette kan for eksempel være å holde vakt, eller stå i bakgrunnen ved en voldshendelse for å skape inntrykk av overtall overfor motparten. Det kreves ikke at barnet er kjent med at det skal skje en straffbar handling. Det er heller ikke noe krav at instruksjonen går ut på at barnet skal

utføre en objektivt sett straffbar handling eller medvirke til dette.

Alternativet *‘gir oppdrag til’* har likhetstrekk med alternativet *‘instruerer’*, og disse vil delvis overlappe hverandre. Alternativet tydeliggjør imidlertid at den foreslåtte bestemmelsen vil omfatte tilfeller hvor noen gir et barn et oppdrag som innebærer at barnet involveres i en straffbar handling eller virksomhet, for eksempel å utføre en voldshandling eller verve andre til å delta i fremtidig kriminell virksomhet. Departementet antar at dette alternativet er så praktisk at det bør nevnes særskilt, selv om det i noen grad dekkes opp av andre alternativer i bestemmelsen. [...]

Når det gjelder alternativet *‘yter fordeler til’*, viser departementet til at betaling og gaver kan brukes av kriminelle personer og miljøer for å rekruttere mindreårige, som belønning for utførte tjenester eller for å sikre at barnet opptrer lojalt. Det å yte fordeler som stammer fra straffbar virksomhet til mindreårige, for eksempel narkotika eller penger som helt eller delvis er utbytte fra narkotikasalgsalg, vil innebære en involvering av den mindreårige i heleri eller hvitvasking, og vil rammes av bestemmelsen. Fordeler av både økonomisk og ikke-økonomisk art omfattes.

Alternativet *‘overleverer formuesgoder til’* omfatter overlevering av både gjenstander, penger og andre formuesgoder, dersom overleveringen innebærer involvering i en straffbar handling. Både fysisk overlevering og andre former for overføring av formuesgoder omfattes, for eksempel digital overføring av penger eller kryptovaluta. Alternativet omfatter typisk det å overlevere gjenstander som er egnet til å bli brukt ved utføringen av lovbrudd, eller at man får overlevert utbytte av en eller flere straffbare handlinger. Som ellers etter bestemmelsen er det ikke noe krav at den mindreårige er kjent med formuesgodets tilknytning til en straffbar handling eller virksomhet.

Den foreslåtte bestemmelsen nevner endelig at gjerningspersonen *‘medbringer’* en mindreårig, og dermed involverer den mindreårig i en straffbar handling. Det at en mindreårig er tilstede når kriminalitet begås, vil kunne være en del av en rekrutteringsprosess til kriminelle miljøer. Slik tilstedeværelse kan fungere som en opplæring i kriminalitet og bidra til en normalisering av slike handlinger, som svekker den mindreåriges motforestillinger mot selv å begå lovbrudd. Det å medbringe et barn når kriminalitet begås, bør derfor etter

departementets foreløpige syn rammes av bestemmelsen. Et eksempel kan være at barnet er tilstede i en bil hvor det fraktes narkotika eller at barnet er tilstede ved en narkotikahandel eller en voldshendelse. Begrepet *‘medbringer’* omfatter det at gjerningspersonen aktivt gjør noe for at barnet er tilstede. Alternativet bør imidlertid også ramme den som vet at et barn er tilstede når kriminalitet begås, men ikke påser at barnet forlater stedet, og dermed passivt involverer barnet. Det kreves ikke at barnet på forhånd er kjent med hva som skal skje eller har noen annen rolle enn å være tilstede.»

Når det gjelder vilkåret om at den mindreårige involveres i «en straffbar handling», uttalte departementet at det med dette siktes til en overtredelse av straffeloven eller straffebestemmelser i spesiallovgivningen som begås enten av den mindreårige selv eller av en annen. Departementet la til grunn at vilkåret innebærer at handlingen må være kommet så langt i hendelsesforløpet at forholdet er straffbart, men at det likevel kan være aktuelt med straff for forsøk dersom den mindreårige involveres mens forholdet fortsatt er på et straffritt forberedelsesstadium. Departementet bemerket at etterfølgende handlinger, for eksempel befatning med utbytte av en straffbar handling, i seg selv vil kunne være straffbare, og at involvering i slike handlinger også vil kunne omfattes av bestemmelsen.

Departementet viste til at vilkåret «en straffbar handling» ikke innebærer noe krav om at den straffbare handlingen må kunne konkretiseres i tid eller omfang, og at både enkeltstående straffbare handlinger og en mer sammensatt virksomhet bestående av flere straffbare handlinger omfattes. Departementet vurderte om straffebudet bør utformes slik at det også rammer den som involverer en mindreårig «i straffbar virksomhet», for å tydeliggjøre at det ikke er nødvendig å konkretisere den straffbare handlingen. Departementets foreløpige vurdering var imidlertid at en slik tydeliggjøring i lovteksten ikke er nødvendig.

Departementet mente at det ikke bør være til hinder for straffansvar at den mindreårige frivillig eller til og med på eget initiativ involveres i den straffbare handlingen, såfremt det er gjerningspersonen selv eller noen andre enn den mindreårige som i hovedsak står bak lovbruddet. Departementet viste til at det primært er samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i kriminalitet som det foreslåtte straffebudet er ment å

beskytte. På bakgrunn av dette foreslo ikke departementet å oppstille noe vilkår om at gjerningspersonen utnyttet eller forledet den mindreårige eller utøvet vold, trusler eller annen utilbørlig atferd. Departementet pekte på at involveringen i disse tilfellene også vil kunne rammes av et eller flere av straffebudene i straffeloven kapittel 24 om vern av den personlige frihet og fred.

Departementet gikk ikke inn for å avgrense straffebudet til å gjelde involvering i et eller flere spesifikke lovbrudd, lovbrudd av en viss alvorlighet eller lovbrudd med en bestemt strafferamme. Departementet uttalte at straffverdigheten av å involvere barn i kriminalitet tilsier at straffebudet bør gjelde generelt. Departementet ba likevel om høringsinstansenes syn på behovet for en slik avgrensning.

7.1.2 Høringsinstansenes syn

En rekke av høringsinstansene som har uttalt seg, er overordnet positive til at straffebudet skal ramme den som «involverer» en mindreårig i en straffbar handling. Dette gjelder blant annet *Agder tingrett*, *Innlandet politidistrikt*, *Kripos*, *Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl.*, *Oslo politidistrikt*, *Politidirektoratet*, *Troms politidistrikt*, *Vestfold*, *Telemark* og *Buskerud statsadvokatembeter*, *Vest politidistrikt*, *Økokrim*, *Øst politidistrikt* og *Kirkens Bymisjon*. Oppfatningen blant flere av disse høringsinstansene synes å være at vilkåret «involverer» på en hensiktsmessig måte fanger opp en rekke tilfeller der mindreårige trekkes inn i kriminalitet. *Riksadvokaten* er derimot kritisk til involveringsbegrepet. Riksadvokaten reiser spørsmål om straffebudet kan bli enklere å anvende i praksis dersom det skilles mellom de ulike formene for involvering som er ment omfattet:

«Involveringsbegrepet innebærer at det innføres en ny kategori av delaktighet i lovbrudd (det å bli involvert) som i seg selv ikke er straffbar. I høringsnotatet søkes involvering brukt for å fange opp både delaktighet i allerede begåtte lovbrudd, delaktighet i straffbare handlinger som ikke ennå er fullbyrdet, og delaktighet i en kriminell virksomhet i bredere forstand. Riksadvokaten vil reise spørsmål om bestemmelsen kan bli enklere å anvende i praksis dersom det skilles mellom de ulike fenomenene departementet ønsker å ramme, og fortrinnsvis anvendes figurer som allerede eksisterer i straffeloven, slik som *forbund*, fremfor å ramme alt som ulike varianter av involvering.»

Flere høringsinstanser har kommentert forslaget om at straffebudet skal være avgrenset til å gjelde lovbrudd som gjerningspersonen selv eller noen andre enn den mindreårige i hovedsak står bak. *Agder tingrett*, *Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl.*, *Oslo politidistrikt*, *Troms politidistrikt*, *Vestfold*, *Telemark* og *Buskerud statsadvokatembeter* og *Øst politidistrikt* gir uttrykk for at det bør gjelde en slik avgrensning, og at den kommer tilstrekkelig klart frem gjennom vilkåret «involverer». Flere av de nevnte høringsinstansene understreker samtidig behovet for at avgrensningen omtales nærmere i forarbeidene. *Halden kommune* og *Wayback* mener på sin side at avgrensningen bør komme tydeligere til uttrykk i lovteksten. *Kripos* synes også å være positiv til å avgrense straffebudet til å gjelde lovbrudd som noen andre enn den mindreårige i hovedsak står bak, men peker samtidig på at det i forarbeidene bør gis eksempler på hvilke situasjoner som er ment å falle utenfor bestemmelsen.

Det nasjonale statsadvokatembetet, *Lillesand kommune* og *Kirkens Bymisjon* mener at straffebudet ikke bør avgrenses til å gjelde lovbrudd som gjerningspersonen selv eller noen andre enn den mindreårige i hovedsak står bak. Det nasjonale statsadvokatembetet uttaler at «[i]nvolvering av mindreårige til kriminalitet kan klart være straffverdig også i de tilfellene hvor den mindreårige selv i hovedsak står bak lovbruddet», og viser til at et praktisk eksempel kan være at den mindreårige selv melder seg til tjeneste for et kriminelt nettverk. At den mindreårige tar initiativ til eller i hovedsak står bak lovbruddet, bør etter embetets syn i stedet hensyntas av retten i straffutmålingen. Også *Advokatforeningen* har innvendinger mot denne delen av forslaget, og mener at det vil oppstå grensespørsmål om det er gjerningspersonen selv eller den mindreårige som i hovedsak står bak lovbruddet. Advokatforeningen uttaler at den foreslåtte avgrensningen kan medføre at lovbrudd innrettes på en slik måte at det tilsynelatende er den mindreårige som i hovedsak står bak, og at man i slike tilfeller «igjen [vil] måtte bygge på det etablerte medvirkeransvaret og skjerpene omstendigheter, som er gjeldende rett i dag».

Flere høringsinstanser støtter forslaget om å liste opp noen eksempler i lovteksten på hva involveringen kan gå ut på. Dette gjelder blant annet *Agder tingrett*, *Bergen kommune*, *Kripos*, *Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl.*, *Troms politidistrikt*, *Vest politidistrikt* og *Kirkens Bymisjon*. Flere av de nevnte høringsinstansene gir samtidig uttrykk for at oppregningen ikke bør være uttømmende.

Kripes, Politidirektoratet og Øst politidistrikt uttaler at de støtter de alternativene som er foreslått inntatt i lovteksten. Øst politidistrikt mener at disse alternativene dekker de vanligste handlingene i praksis. *Troms politidistrikt* gir uttrykk for det samme og trekker frem alternativet «gir oppdrag til», sammenholdt med forsøksansvaret, som særlig viktig. Troms politidistrikt viser til at dette typisk kan ramme forsøk på rekruttering av unge til voldsoppgjør på sosiale medier.

Øst politidistrikt mener at det av pedagogiske hensyn bør vurderes om også det å «bestille» bør nevnes, ettersom rekruttering av barn til kriminalitet ofte foregår ved at det legges ut bestillinger om kriminelle oppdrag på chattegrupper mv. Det nasjonale statsadvokatembetet foreslår for sin del at lovteksten også skal nevne det å «gi lovnad om» eller å «forespeile» en fordel. Embetet peker på at det er flere eksempler på at mindreårige lokkes med fordeler, men der fordeler faktisk ikke blir gitt eller der dette er uklart.

Vest politidistrikt skriver at alternativene «instruerer» og «gir oppdrag til» ligger helt i kjernen av formålet med lovforslaget, og understreker at disse handlingene bør nevnes uttrykkelig. Vest politidistrikt er mer i tvil om behovet for å nevne alternativene «yter fordeler til» og «overleverer formuesgoder til». Høringsinstansen viser til at det nok kan tenkes tilfeller der slike handlinger faller utenfor involveringsbegrepet, og at handlingene uansett vil kunne dekkas av formuleringen «på annen måte».

Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl. støtter at alternativene «instruerer», «gir oppdrag til» og «yter fordeler til» inntas i lovteksten. Statsadvokatembetene er noe usikre på om alternativet «overleverer formuesgoder til» er nødvendig for å ramme bruk av penger, kryptovaluta eller verdigjenstander som virkemidler for å involvere barn i kriminalitet, og viser til at slike formuesgoder uansett vil omfattes av alternativet «yter fordeler til». Statsadvokatembetene mener videre at begrepet «formuesgoder» fremstår mindre egnet til å synliggjøre at overlevering av fare- og skadevoldende gjenstander som kniv eller skytevåpen også er ment omfattet, og foreslår i stedet å benytte «gjenstand».

Følgende høringsinstanser stiller seg positive til at straffebudet også skal ramme involvering som går ut på å «medbringe» en mindreårig, og at alternativet bør nevnes uttrykkelig i lovteksten: *Agder tingrett, Innlandet politidistrikt, Kripes, Lille-sand kommune, Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl., Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, Søndre Østfold tingrett, Troms politidistrikt, Vest-*

fold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter, Vest politidistrikt og Øst politidistrikt. Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter fremholder:

«Det at en mindreårig tas med der straffbare handlinger eller kriminell virksomhet skjer, uten at den mindreårige nødvendigvis direkte involveres, vil klart være et naturlig steg i en rekrutteringsprosess. Det er derfor viktig at bestemmelsen kriminaliserer også dette, samt at dette spesifikt nevnes i bestemmelsen som et ledd i bekjempelsen av denne type handlinger.»

Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl. uttaler i sitt høringssvar:

«Vi mener at alternativet er viktig for å markere det svært straffverdige ved at voksne kriminelle bevisst bringer barn inn i kriminelle miljøer og aktiviteter, og dermed legger grunnlaget for rekruttering, opplæring i, og integrering av kriminelle holdninger og verdier.»

Innlandet politidistrikt uttaler at det bør klargjøres at alternativet «medbringer» også kan omfatte handlinger som skjer digitalt, for eksempel tilfeller der kriminelle aktører inkluderer mindreårige i en chattegruppe der det fremsettes trusler eller lignende.

Advokatforeningen synes å være kritisk til at straffebudet også skal ramme involvering som går ut på å «medbringe» en mindreårig. Advokatforeningen uttaler at klanderverdigheten ved å «medbringe» en mindreårig kan markeres gjennom straffeloven § 77 bokstav 1. Riksadvokaten gir uttrykk for lignende synspunkter i sitt hørings-svar:

«Riksadvokaten kan forstå at det anses ønskelig å ramme visse typer atferd som omfattes av denne handlingen i ordlyden, men der straffesaken springer ut av et konkret lovbrudd som er begått, vil riksadvokaten anta at det straffverdige ved å medbringe barn kan fanges opp fullgodt ved reaksjonsfastsettelsen. Utenfor slike tilfeller, blir det et spørsmål om ordlyden blir i overkant vid, i den forstand at den rammer handlinger av marginal straffverdighet. Det vil være et behov for føringer i forarbeidene til hjelp for rettsstridsvurderingen og påtalemyndighetens skjønnsutøvelse, men fortrinnsvis bør det vurderes å gjøre straffebudet snovere.»

Romerike og Glåmdal tingrett har innvendinger mot at «medbringer»-alternativet også er ment å ramme den som vet at et barn er til stede når kriminalitet begås, men ikke påser at barnet forlater stedet, og dermed passivt involverer barnet. Tingretten uttaler at dette «antagelig [er] en for omfattende kriminalisering idet det i realiteten er et pålegg om aktivt å rydde åsted for mindreårige før straffbare handlinger begås». Tingretten mener dessuten at slik passivitet neppe ligger innenfor en naturlig språklig forståelse av ordlyden «involverer». *Oslo politidistrikt* uttaler i samme retning:

«I høringsnotatets punkt 6.2 presiserer departementet at begrepet 'medbringer' bør ramme også den som vet at et barn er tilstede når kriminalitet begås, men ikke påser at barnet forlater stedet, og dermed passivt involverer barnet. En slik vid forståelse av 'medbringer' stemmer dårlig overens med formålsbetraktningene bak bestemmelsen og ordlyden for øvrig som nettopp krever en aktivitet fra gjerningspersonen ref. for eksempel ordlyden 'involverer'».

Kripos, Politidirektoratet, Troms politidistrikt og Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter er enige i at straffebudet også bør ramme den som passivt «medbringer» en mindreårig. *Troms politidistrikt* mener imidlertid at dette bør komme tydeligere frem av lovteksten. *Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter* reiser spørsmål om det kan være behov for en slik tydeliggjøring av hensyn til klarhetskravet, og viser til at formuleringen «medbringer» språklig sett indikerer at det må foreligge en aktiv handling.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten stiller spørsmål om det i forarbeidene bør tas stilling til hvilke passivitetstilfeller som er ment å falle utenfor straffebudet. Høringsinstansen viser til at det kan tenkes situasjoner der barn er til stede når en straffbar handling begås, men der det ikke foreligger noen form for rekruttering eller utnyttelse, for eksempel situasjoner der en forelder har med barnet i bilen under uforsvarlig kjøring, eller der barn er til stede mens foreldre eller andre selger narkotika i hjemmet.

Redd Barna tar ikke uttrykkelig stilling til alternativene «instruerer», «gir oppdrag til», «yter fordeler til», «overleverer formuesgoder til» og «medbringer», men etterlyser mer konkrete føringer for hvilke handlinger som er ment å ligge i kjernen av straffebudet, og som ikke rammes av andre straffebud. *Norsk forening for kriminalreform* har lignende synspunkter. Foreningen

mener at lovforslaget er bredt og uklart utformet, og at det kan skape både rettslige og praktiske utfordringer. Foreningen uttaler at formuleringer som «på annen måte involverer» åpner for en vid tolkning og kreativ anvendelse, med en reell risiko for «overforfølgning».

Når det gjelder vilkåret om at den mindreårige må involveres i «en straffbar handling», mener *Det nasjonale statsadvokatembetet* og *Øst politidistrikt* at «straffbar virksomhet» bør tilføyes i lovteksten for å tydeliggjøre at det ikke gjelder noe krav om at den straffbare handlingen må konkretiseres. *Kripos* mener at en slik tydeliggjøring i lovteksten er unødvendig såfremt det presiseres i forarbeidene at det ikke gjelder noe krav til konkretisering. *Vest politidistrikt* ser heller ikke behov for noen slik tydeliggjøring i lovteksten. *Romerike og Glåmdal tingrett* uttaler at formuleringen «straffbar virksomhet» ikke er tilstrekkelig klar, og reiser spørsmål om hva som omfattes av denne formuleringen som ikke allerede dekkes av «straffbar handling». Også *Advokatforeningen* mener at det mest hensiktsmessige vil være å benytte «straffbar handling» fremfor «straffbar virksomhet», med henvisning til at «straffbar handling» har et klarere innhold.

Søndre Østfold tingrett er i utgangspunktet enig i at det ikke er nødvendig å tilføye «straffbar virksomhet» i lovteksten, men mener likevel at dette vil være klargjørende. For bedre å få frem det alvorlige, samfunnsskadelige og særlig straffverdige i organisert kriminalitet som involverer barn, foreslår tingretten som et alternativ å benytte formuleringen «straffbar handling, kriminell virksomhet eller straffbart forbund».

NIM mener at lovteksten bør tydeliggjøres hvis det skal være adgang til å straffe involvering av mindreårige i mer sammensatt kriminell virksomhet. Som et alternativ til «straffbar virksomhet» foreslår *NIM* å tilføye «organisert kriminell gruppe», eventuelt «kriminell sammenslutning», jf. straffeloven § 79 bokstav c og § 198 annet ledd og straffeprosessloven § 222 e. *NIM* antar at domstolene ellers ikke vil kunne anvende straffebudet ved rekruttering av mindreårige til organiserte kriminelle grupper eller sammenslutninger.

Riksadvokaten anser det som uklart om vilkåret «en straffbar handling» vil medføre at straffebudet vil kunne anvendes som forutsatt, og anbefaler at lovteksten klargjøres dersom intensjonen også er å ramme involvering av mindreårige i mer uspesifisert kriminell aktivitet over tid. *Riksadvokaten* bemerker for øvrig at forutsetningen om at den mindreårige må involveres etter at handlingen har kommet over et straffritt forbere-

delsesstadium, men likevel før handlingen er avsluttet, «tilsier at det må foretas en vurdering av hvorvidt involveringen har skjedd før, under eller etter forøvelsen av en straffbar handling, hvilket i seg selv fordrer en tidfesting av underliggende straffbare handlinger».

Økokrim har et innspill til når involveringen bør anses fullbyrdet, i lys av uttalelsen i høringsnotatet om at vilkåret «en straffbar handling» innebærer at handlingen må være kommet så langt i hendelsesforløpet at forholdet er straffbart. *Økokrim* mener at fullbyrdelestidspunktet bør inntreffe allerede på rekrutteringsstadiet, så lenge det er klart at det er noe straffbart som er formålet med rekrutteringen. *Øst politidistrikt* synes å ta til orde for det samme i sitt høringssvar.

Agder tingrett, Det nasjonale statsadvokatembetet, Elverum kommune, Kripos, Lillesand kommune, Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl., Oslo politidistrikt, Troms politidistrikt, Vest politidistrikt, Økokrim og Øst politidistrikt støtter forslaget om at straffebudet ikke avgrenses til å gjelde involvering i spesifikke lovbrudd, lovbrudd av en viss alvorlighet eller lovbrudd med en bestemt strafferamme. *Øst politidistrikt* bemerker imidlertid at straffebudet i så fall også vil gjelde for lovbrudd som ligger i randsonen av det tiltenkte anvendelsesområdet, og peker på at det for slike overtredelser bør vurderes å åpne for at reaksjonen kan være bot.

Rogaland fylkeskommune mener derimot at straffebudet bør avgrenses mot lovbrudd som etter sin art ikke er beslektet med organisert kriminalitet. Også *Riksadvokaten* er kritisk til at det ikke skal gjelde noe krav til arten eller alvor av kriminaliteten som den mindreårige involveres i. *Riksadvokaten* mener at dette, i tillegg til en nokså lav terskel for vilkåret «involverer», medfører at straffebudet får et noe uoverskuelig anvendelsesområde, og at det også vil ramme forhold av en helt annen art og langt lavere alvorlighetsgrad enn dem som er fremhevet i begrunnelsen for forslaget.

Flere høringsinstanser, herunder *Agder tingrett, Bergen kommune, Det nasjonale statsadvokatembetet, Oslo politidistrikt, Skien kommune og Søndre Østfold tingrett*, er enige i at det ikke bør oppstilles noe vilkår om at gjerningspersonen utnyttet eller forledet den mindreårige eller utøvet vold, trusler eller annen utilbørlig atferd. *Politidirektoratet* tar ikke uttrykkelig stilling til spørsmålet, men etterlyser nærmere føringer i forarbeidene om hvor «aktiv» involveringen må være sammenlignet med straffeloven § 257 om menneskehandel.

Ingen høringsinstanser har innvendinger mot at straffebudet begrenses til å gjelde involvering av personer under 18 år. *Advokatforeningen* tar imidlertid til orde for at aldersgrensen bør settes lavere, slik at den samsvarer med den kriminelle lavalderen. *Advokatforeningen* mener at det i tilfeller der for eksempel en 18-åring involverer en 17-åring, er vanskelig å se noen begrunnelse for at involveringen i seg selv skal straffes. *Advokatforeningen* peker på at utnyttelsen som lovforslaget søker å kriminalisere, ikke er relevant på samme måte når også den «involverte» er over den kriminelle lavalderen.

Blant høringsinstansene som har uttalt seg om de to alternative utformingene av gjerningsbeskrivelsen, er preferansene delte. Følgende høringsinstanser støtter alternativ én: *Agder tingrett, Kripos, Oslo politidistrikt, Søndre Østfold tingrett, Troms politidistrikt, Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter og Øst politidistrikt*. Følgende høringsinstanser støtter alternativ to: *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten, Det nasjonale statsadvokatembetet, Innlandet politidistrikt, Politihøgskolen og Romerike og Glåmdal tingrett. Sveio kommune* støtter begge alternativene.

7.1.3 Departementets vurdering

Departementet foreslår i stor grad å videreføre gjerningsbeskrivelsen som ble foreslått i høringsnotatet, men med enkelte justeringer for å sikre at straffebudet ikke blir for vidtgående og mer målrettet rammer involvering av mindreårige i alvorlig og organisert kriminalitet. Ved utformingen av straffebudet har departementet tatt utgangspunkt i alternativ to i høringsnotatet.

Departementet opprettholder forslaget om at straffebudet skal ramme den som «involverer» en mindreårig i en straffbar handling. Flertallet av høringsinstansene har vært overordnet positive til denne delen av gjerningsbeskrivelsen. Med «involverer» menes at gjerningspersonen må ha handlet på en slik måte at den mindreårige blir trukket inn i en straffbar handling. I kjerneområdet for bestemmelsen er handlinger som bidrar til at den mindreårige begår eller medvirker til den straffbare handlingen. Eksempler kan være at den mindreårige begår en voldshandling på oppdrag fra gjerningspersonen, eller at gjerningspersonen instruerer den mindreårige til å holde vakt mens en straffbar handling pågår. Det er imidlertid ikke et vilkår at den mindreårige selv har begått eller medvirket til den straffbare handlingen. Straffebudet vil for eksempel også kunne ramme tilfeller

der gjerningspersonen tar med seg en mindreårig når en straffbar handling begås eller på annen måte får en mindreårig til å overvære en straffbar handling. Som påpekt i høringsnotatet kan det at en mindreårig er til stede når kriminalitet begås, være et ledd i en opplærings- eller rekrutteringsprosess til kriminelle miljøer og bidra til en normalisering av kriminalitet som svekker den mindreåriges motforestillinger mot selv å begå lovbrudd. Departementet viser til at en rekke høringsinstanser støtter at slike handlinger omfattes av straffebudet.

I formuleringen «involverer» ligger også at gjerningspersonen må ha gjort noe aktivt for å trekke den mindreårige inn i en straffbar handling. I høringsnotatet uttalte departementet at straffebudet også vil kunne ramme tilfeller der en person vet at en mindreårig er til stede når en straffbar handling begås, men ikke påser at barnet forlater stedet, og dermed passivt involverer barnet. I høringen har blant annet Oslo politidistrikt pekt på at et så vidtrekkende straffansvar harmonerer dårlig med begrunnelsen for forslaget, og at slike passivitetstilfeller heller ikke faller naturlig inn under ordlyden «involverer». Departementet er enig i at hensynene bak straffebudet ikke slår til med samme tyngde hvis gjerningspersonen ikke har gjort noe aktivt for at den mindreårige skal overvære den straffbare handlingen, men den mindreårige mer tilfeldig befinner seg på stedet. At en mindreårig er til stede når en straffbar handling begås, vil uansett kunne hensyntas som en skjerpene omstendighet ved straffutmålingen, jf. straffeloven § 77 bokstav l og punkt 10 nedenfor. Departementet legger derfor til grunn at slike passivitetstilfeller ikke vil rammes av straffebudet. Det kan imidlertid tenkes tilfeller der gjerningspersonen «involverer» den mindreårige gjennom en kombinasjon av aktive handlinger og passivitet. Et eksempel kan være at en person overleverer et våpen til en mindreårig og i ettertid blir kjent med at den mindreårige vil bruke våpenet til å begå en straffbar handling, men unnlater å gripe inn mot disse planene. Slike tilfeller vil kunne rammes av straffebudet.

I tråd med forslaget i høringsnotatet går departementet inn for å liste opp noen eksempler i lovteksten på hva involveringen kan gå ut på. Departementet foreslår å nevne alternativene «gi oppdrag», «yte fordeler» og «overlevere gjenstander» til og «medbringe» den mindreårige. Flere høringsinstanser har trukket frem også andre eksempler på handlinger som i praksis kan være aktuelle, og enkelte høringsinstanser mener at ikke alle de nevnte alternativene bør inntas i lov-

teksten. Departementet understreker at opplistingen ikke er uttømmende, og at den kun er ment som et pedagogisk grep for å synliggjøre hvilke handlinger som kan omfattes. Det avgjørende vil i alle tilfeller være om gjerningspersonen ved sin handlemåte «involverer» den mindreårige i en straffbar handling. For en nærmere beskrivelse av hvilke typer handlinger som kan rammes av straffebudet, vises det til spesialmerknadene i punkt 12.

Som i høringsnotatet legger departementet til grunn at det foreslåtte straffebudet bare kommer til anvendelse når det er noen andre enn den mindreårige som i hovedsak står bak den straffbare handlingen. Hvis det er den mindreårige selv som i hovedsak står bak handlingen, er det ikke noen andre som «involverer» den mindreårige i lovbruddet. Det samme gjelder hvis en straffbar handling for eksempel begås etter et felles initiativ mellom jevnaldrende ungdommer. Departementet viser til at det svenske straffebudet inneholder en lignende avgrensning, og at de fleste høringsinstansene har vært positive til at straffebudet avgrenses slik. På bakgrunn av høringen har departementet kommet til at avgrensningen kommer tilstrekkelig klart til uttrykk gjennom ordlyden «involverer». Det vil bero på en konkret vurdering i den enkelte sak om det er noen andre enn den mindreårige som i hovedsak står bak den straffbare handlingen. Sentrale momenter vil være hvem som har initiert, planlagt og iverksatt den straffbare handlingen, og hvem som i det vesentlige oppnår fordelene av den. Det må ikke påvises hvem som i hovedsak står bak den straffbare handlingen. Det er tilstrekkelig at det kan legges til grunn at det er noen andre enn den mindreårige.

I tråd med forslaget i høringsnotatet er straffebudet rettet mot den som involverer en mindreårig i «en straffbar handling». At den mindreårige involveres i en handling som er «straffbar», innebærer at involveringen ikke er fullbyrdet dersom handlingen fortsatt er på et straffritt forberedelsesstadium. Det vil derfor ikke foreligge en fullbyrdet overtredelse av straffebudet i tilfeller der en mindreårig for eksempel får et oppdrag om å begå en straffbar handling, men oppdraget av ulike grunner ikke blir gjennomført. I slike tilfeller kan det likevel være aktuelt med straff for forsøk på involvering, se punkt 7.4. Når den straffbare handlingen er avsluttet, vil det i utgangspunktet ikke lenger foreligge en straffbar handling som den mindreårige kan involveres i. Etterfølgende handlinger kan imidlertid i seg selv være straffbare, for eksempel fjerning av bevis eller

befatning med utbytte av en straffbar handling. Involvering i slike handlinger vil kunne omfattes av straffebudet.

Departementet fastholder at det ikke skal gjelde noe krav om at den straffbare handlingen den mindreårige er involvert i, må kunne konkretiseres i tid eller omfang. Det er imidlertid en forutsetning at det kan påvises at den mindreårige er involvert i en straffbar handling av en slik art at den omfattes av det foreslåtte straffebudet, se nærmere nedenfor. Dette innebærer at straffebudet ikke vil ramme involvering av mindreårige i mer uspesifisert kriminell aktivitet. Det vil heller ikke i seg selv være tilstrekkelig at en mindreårig for eksempel er rekruttert inn i et kriminelt miljø.

I høringsnotatet gikk ikke departementet inn for å avgrense straffebudet til å gjelde involvering i straffbare handlinger av en viss art eller alvorlighetsgrad, men ba om høringsinstansenes syn på behovet for en slik avgrensning. I høringen har blant annet riksadvokaten vist til at det foreslåtte straffebudet også vil ramme tilfeller der hensynene bak lovforslaget i liten grad gjør seg gjeldende, og der en strafferamme på fengsel inntil 3 år vil fremstå uforholdsmessig høy. Departementet ser at et straffebud som er utformet generelt, uten noen krav til handlingens art eller alvorlighetsgrad, vil kunne bli urimelig vidtgående og få utilsiktede konsekvenser. Departementet har derfor kommet til at straffebudet bør utformes slik at det i større grad retter seg mot de mer alvorlige tilfellene der mindreårige involveres i straffbare handlinger. Én mulig løsning kunne være å begrense straffebudet til å gjelde involvering i lovbrudd med en bestemt øvre strafferamme. Med en slik innramming ville imidlertid en del lovbrudd som typisk kan ha sammenheng med organisert kriminalitet, men som har lav strafferamme, falle utenfor. Departementet har derfor kommet til at den beste løsningen er å oppstille et strafferammekrav i kombinasjon med en opplisting av nærmere angitte straffbare handlinger. Departementet går inn for at straffebudet skal ramme involvering av mindreårige i lovbrudd som kan medføre fengsel i 3 år eller mer. Blant lovbruddene departementet foreslår å nevne særskilt, er overtredelser av straffeloven § 189 (ulovlig bevæpning på offentlig sted), § 190 (ulovlig befatning med skytevåpen, våpendeler, eksplosiver og utgangsstoffer for eksplosiver), § 231 (narkotikaovertrædelse), § 263 (trusler), § 321 (tyveri), § 332 (heleri) og § 337 (hvitvasking). Det vises til forslaget til ny § 200.

Departementet opprettholder synspunktet i høringsnotatet om at det ikke bør være til hinder

for straffansvar at den mindreårige frivillig involveres i den straffbare handlingen. Det er primært samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i kriminalitet som straffebudet er ment å beskytte. Departementet foreslår på bakgrunn av dette ikke å oppstille noe vilkår om at gjerningspersonen utnyttet eller forledet den mindreårige eller utøvet vold, trusler eller annen utilbørlig atferd. I disse tilfellene vil involveringen etter forholdene kunne rammes av straffeloven § 257 om menneskehandel, se punkt 4.3 og 6.4.

Med unntak av Advokatforeningen er det ingen høringsinstanser som har hatt innvendinger mot at straffebudet avgrenses til å gjelde involvering av personer under 18 år. Advokatforeningen tar til orde for at aldersgrensen bør settes lavere, slik at den samsvarer med den kriminelle lavalderen. Departementet mener at de hensynene som ligger til grunn for forslaget, også gjør seg gjeldende ved involvering av mindreårige mellom 15 og 18 år. Det særlig straffverdige ved å involvere barn under den kriminelle lavalderen bør etter departementets syn i stedet hensyntas ved straffutmålingen, se punkt 8.

7.2 Straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder

7.2.1 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet viste departementet til at det foreslåtte straffebudet i utgangspunktet også vil ramme tilfeller der en mindreårig involverer en jevnaldrende i kriminalitet. Departementet pekte på at det kan hevdes at det først og fremst er når aldersforskjellen er stor, at involveringen er særlig klanderverdig. Samtidig fremholdt departementet at det er kjent at kriminelle nettverk også bruker mindreårige til å involvere andre barn, og at barn kan ha viktige roller i kriminelle miljøer. Departementet uttalte at det i prinsippet ikke er noe i veien for at en 16-åring kan involvere en 17-åring i en straffbar handling, og at et slikt tilfelle i utgangspunktet ikke synes å være så lite klanderverdig at det bør falle utenfor straffebudet. Departementet reiste likevel spørsmål om det kan være hensiktsmessig med en regel om straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder, lignende straffbortfallsregelen i det svenske straffebudet (høringsnotatet punkt 6.3 side 13–14):

«Departementet er i utgangspunktet tvilende til om jevnbyrdighet i alder bør være avgjørende for om involvering av en mindreårig skal straffes etter bestemmelsen. Involvering av

mindreårige i straffbare handlinger synes å være straffverdig også i de tilfellene hvor gjerningspersonen selv er ung. Et unntak fra straffansvaret i denne retning vil kunne uthule straffebestemmelsen og redusere dens reelle betydning for å bekjempe rekruttering av mindreårige til kriminalitet. Etter departementets syn er det neppe et tungtveiende behov for en slik bortfallsgrunn for å hindre at likeverdige samarbeid mellom jevnaldrende ungdom faller utenfor straffebestemmelsen. Det vises til at vilkåret 'involverer' innebærer at det må dreie seg om kriminalitet som andre enn den mindreårige står bak. Dette innebærer nettopp en avgrensning mot kriminalitet som den mindreårige i vesentlig grad selv står bak.»

Departementet inntok til overveielse et forslag til en mulig straffbortfallsregel i ny § 200 annet ledd, som slo fast at straffen «kan bortfalle dersom gjerningspersonen og den mindreårige er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling og overtredelsen for øvrig anses som mindre alvorlig». Departementet ba om høringsinstansenes syn på behovet for og eventuelt utformingen av en slik regel.

7.2.2 Høringsinstansenes syn

Blant høringsinstansene som har uttalt seg, er det delte oppfatninger av om det bør inntas en regel om straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder. Følgende høringsinstanser gir uttrykk for at de støtter en straffbortfallsregel som skissert i høringsnotatet: *Barneombudet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten, Bergen kommune, Institutt for psykologi ved NTNU, Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl., Vest politidistrikt, Advokatforeningen og Redd Barna*. Også *Halden kommune* synes å stille seg positiv til en slik regel.

Vest politidistrikt uttaler følgende:

«Vest politidistrikt mener det bør være en regel som åpner for straffbortfall når det er en mindreårig som har involvert en annen mindreårig i kriminalitet, gjerne i tråd med utkastet i høringsnotatet. Vi viser til at det er opplagt mer straffverdig når en mindreårig involverer en annen mindreårig i alvorlige lovbrudd med høye strafferammer og kanskje minstestraff, enn når en mindreårig involverer en annen mindreårig i lovbrudd med lav strafferamme. For eksempel bør bestemmelsen åpenbart ramme tilfeller hvor en mindreårig involverer et annet barn i drap, voldtekt eller

grov narkotikaovertrødelse, men det er ikke like opplagt at den bør ramme tilfeller som f. eks. en 15 år gammel jente som får sin 13 år gamle søster til å stjele en flaske sprit fra deres felles foreldre.»

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten uttaler seg i samme retning, men påpeker samtidig at unntaksadgangen bør være snever:

«Bufdir støtter at det bør være en hjemmel for bortfall av straff i tilfeller hvor forholdet er mindre alvorlig på grunn av jevnbyrdighet i alder eller andre grunner. Hvor det eksempelvis er fravær av organisert kriminalitet, eller hvor de mindreårige ikke har historikk med gjentatte/alvorlige lovbrudd, kan det være gode grunner til å gjøre unntak for straff.

Bufdir vurderer imidlertid at unntaksadgangen bør være snever. Dette for å forhindre at kriminelle miljøer gis rom for å benytte mindreårige til rekruttering av andre mindreårige. Bufdir er bekymret for at en vid unntakshjemmel kan medføre en ytterligere og mer omfattende involvering av sårbare barn og unge, både som rekrutterere til, og utførere av, kriminalitet.»

Bergen kommune fremhever at det også kan være behov for en straffbortfallsregel i tilfeller der overtredelsen har grunnlag i frykt eller tvang som følge av at gjerningspersonen selv er involvert i kriminalitet. *Barneombudet* gir uttrykk for det samme, men mener i likhet med *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten* at unntaksadgangen bør være snever:

«Barneombudet mener at en slik straffrihetsgrunn kan være med på å sikre at mindreårige som mellomledd ikke blir straffet. Mindreårige som brukes som mellomledd er ofte unge ofre for utnyttning av større kriminelle nettverk, og bør derfor ikke straffes. Samtidig er det viktig å påpeke at en vid adgang til bortfall av straff ved jevnbyrdighet i alder kan føre til økt bruk av mindreårige som mellomledd. Derfor bør unntaksadgangen være snever.»

Også *Halden kommune* understreker viktigheten av at straffebudet ikke utilsiktet rammer mindreårige som selv kan ha blitt rekruttert til kriminalitet og i realiteten er ofre for utnyttelse. Kommunen påpeker samtidig at jevnbyrdighet i alder ikke nød-

vendigvis bør frita for straffansvar, og at involvering av mindreårige i kriminalitet kan være straffverdig også når gjerningspersonen selv er ung.

Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl. uttaler at en straffbortfallsregel som foreslått kan gi grunnlag for konkrete og nyanserte vurderinger av om forholdet bør straffes og eventuelt i hvilket omfang. Statsadvokatembetene peker på at straffeloven § 308, som åpner for straffbortfall ved nærmere angitte seksuallovbrudd, kan gi god veiledning ved utformingen av regelen.

Følgende høringsinstanser er negative til en straffbortfallsregel ved jevnbyrdighet i alder: *Agder tingrett, Det nasjonale statsadvokatembetet, Innlandet politidistrikt, Kripos, Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, Politihøgskolen, Romerike og Glåmdal tingrett, Skien kommune, Troms politidistrikt, Trondheim kommune, Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter, Økokrim og Wayback*. Blant disse høringsinstansene er det flere som viser til at en straffbortfallsregel potensielt vil kunne uthule straffebudet. For eksempel uttaler *Oslo politidistrikt*:

«OPD ser at også unge involverer andre unge i kriminalitet, for eksempel ved å selge narkotika. Unge kriminelle kan forholdsvis raskt klatre i kriminelle miljøer og være sentrale i rekruttering av andre unge kriminelle. En hjemmel for bortfall av straff på grunn av jevnbyrdighet i alder og utvikling vil potensielt kunne uthule bestemmelsen.

I praksis dreier dette seg om personer i aldersspennet 15 – 17 år. Og tross ordlyden ser man for seg at det i praksis kun vil dreie seg om alder (og ikke utvikling). OPD er av den oppfatning dette vilkåret lett kan gi seg uheldige utslag. Det synes ikke å være en tydelig sammenheng mellom alder og rang for lovbrutere i denne aldersgruppen. Som departementet uttaler er det ikke en uaktuell problemstilling at en 16åring kan involvere en 17åring i straffbare handlinger. Hvor langt ungdommen i denne aldersgruppen har kommet i sin kriminelle karriere, hvor høy status man har oppnådd og hvilken kriminell kapasitet man besitter vil variere mye uavhengig av alder.»

Enkelte av høringsinstansene trekker også frem at en regel om straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder vil kunne føre til økt bruk av mindreårige som mellomledd for å rekruttere barn til kriminalitet. *Innlandet politidistrikt* skriver følgende:

«Slik straffrihetsgrunn mener vi vil gjøre det enda mer lukrativt for kriminelle nettverk å benytte unge personer til å rekruttere andre unge inn i kriminell aktivitet. Det vil åpne for at kriminelle tilpasser seg regelverket og gir oppdrag til unge personer som faller innunder unn-taket. Selve kjernen i kriminelle aktiviteten man ønsker å bekjempe er nettopp bruk av mindreårige.»

Politihøgskolen peker på at det kan være vel så stor risiko for at et barn blir forledet av en jevnaldrende ledertype som av en voksen, og viser til avgrensningen som allerede er ment å ligge i vilkåret «involverer». Politihøgskolen uttaler videre:

«De reglene vi har om jevnbyrdighet i alder og utvikling, rettet seg mot seksuallovbrudd (straffeloven § 308) og barneekteskap (straffeloven § 262 andre ledd fjerde punktum). Straffebudene retter seg altså mot handlinger som voksne borgere står fritt til å foreta, og ofte vil ha en legitim interesse i (og glede av) å gjennomføre. Det stiller seg annerledes med å involvere barn i kriminalitet.

Regelen vi har i straffeloven § 308 om jevnbyrdighet i alder og utvikling, er heller ikke så klart definert. Hvor stor aldersforskjell som kan godtas, er i det vesentlige domstolsskapt og gjør det ikke lett for borgerne å forutse sin rettsstilling. Etter rettspraksis vil det også ha betydning om lovbruteren har utnyttet den andre. Regelen skal hindre at ungdom blir straffet som seksuallovbrytere i gjensidige forhold. Disse hensynene slår ikke til ved involvering av barn i kriminalitet, der et premiss nettopp er at den ene er blitt utnyttet av den andre (også der barnet blir med frivillig).

Å innføre en regel om jevnbyrdighet i alder og utvikling her ville også reise spørsmål om betydningen av rettspraksis om seksuallovbrudd.»

Politihøgskolen mener på bakgrunn av dette at en straffbortfallsregel som skissert vil være uheldig i sitt innhold og føre til en komplisert og uforutsigbar rettstilstand.

Oslo politidistrikt mener at straffansvaret avgrenses på en tilfredsstillende måte gjennom vilkåret «involverer». Det samme synes å gjelde *Romerike og Glåmdal tingrett*. *Økokrims* oppfatning er at den ordinære rettsstridsreservasjonen vil utgjøre en tilstrekkelig sikkerhetsventil. *Agder tingrett, Det nasjonale statsadvokatembetet, Politidirektoratet, Trondheim kommune og Wayback*

mener at de forholdene som kan begrunne en straffbortfallsregel ved jevnbyrdighet i alder, i tilstrekkelig grad kan hensyntas i straffutmålingen.

Søndre Østfold tingrett er delt i synet på om det bør inntas en regel om straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder og har inngitt to synspunkter. Som et første synspunkt mener tingretten at en slik regel vil være uheldig, blant annet med henvisning til at det vil medføre at straffebudet trolig vil bli anvendt langt sjeldnere. Som et andre synspunkt mener tingretten at det bør inntas en regel om straffbortfall, og støtter den foreslåtte utformingen i høringsnotatet.

Øst politidistrikt tar ikke endelig stilling til om det bør foreslås en straffbortfallsregel ved jevnbyrdighet i alder. Øst politidistrikt uttaler at en slik regel i utgangspunktet kan være hensiktsmessig, med henvisning til at de særlig straffverdige tilfellene primært synes å gjelde involvering der det er en viss forskjell i alder og modenhet mellom gjerningspersonen og den mindreårige. Øst politidistrikt påpeker samtidig at de tilfellene straffebudet er ment å ramme, ofte kjennetegnes av at det er flere impliserte i ulike og ofte hierarkiske ledd, der mindreårige kan inneha flere roller, og at en regel om straffbortfall «igjen vil kunne føre til både økt rekruttering samt rekruttering av stadig yngre barn».

Elverum kommune, som heller ikke tar endelig stilling til om det bør gjelde en straffbortfallsregel, er bekymret for at straffansvaret overfor mindreårige som involverer andre barn vil kunne bli for vidtrekkende. Kommunen påpeker samtidig at det kan virke preventivt dersom straffebudet ikke inneholder en straffbortfallsregel for disse tilfellene.

Agder tingrett og *Romerike og Glåmdal tingrett*, som mener at det ikke bør inntas en regel om straffbortfall, har kommet med innspill til utformingen forutsatt at det inntas en slik regel. Agder tingrett understreker viktigheten av føringer i forarbeidene om hvilke tilfeller som kan være aktuelle, «særlig der gjerningspersonen er så vidt over 18 år og selv ung, og den 'involverte' er like under 18 år». Romerike og Glåmdal tingrett mener at en eventuell regel bør avgrenses slik at straffbortfall ikke er aktuelt ved alvorlig og organisert kriminalitet.

7.2.3 Departementets vurdering

Departementet går ikke inn for en regel om straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder. Høringen har bekreftet departementets syn om at en slik regel potensielt vil kunne uthule straffebudet og svekke straffetrusselens preventive effekt. Flere høringsinstanser har også pekt på at en slik regel i ytter-

ste konsekvens kan føre til økt bruk av mindreårige som mellomledd for å rekruttere barn til å begå straffbare handlinger. Involvering av mindreårige i kriminalitet kan dessuten være klart straffverdig også i tilfeller der gjerningspersonen selv er ung. Som Oslo politidistrikt har fremhevet i høringen, kan mindreårige ha viktige roller i kriminelle miljøer og være sentrale i rekrutteringen av andre barn til kriminalitet.

Departementet mener uansett at behovet for en regel om straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder er begrenset. Som nevnt i punkt 7.1.3 vil det foreslåtte straffebudet ikke komme til anvendelse der en straffbar handling er begått etter et felles initiativ mellom jevnaldrende ungdommer. I disse tilfellene er det ikke noen andre som «involverer» den mindreårige i lovbruddet. Videre går departementet inn for å avgrense straffebudet til å gjelde involvering av mindreårige i nærmere angitte lovbrudd eller lovbrudd med en bestemt øvre straffekategori, slik at det i større grad treffer de mer alvorlige tilfellene der mindreårige involveres i kriminalitet, se nærmere om dette i punkt 7.1.3. Departementet foreslår også at bot inntas som straffalternativ, slik at det etter omstendighetene kan reageres med bot alene, se punkt 8.1.3. Dette gir rom for å ilegge en mild reaksjon i tilfeller der gjerningspersonen selv er ung og overtredelsen for øvrig anses mindre alvorlig. At gjerningspersonen var under 18 år, skal uansett hensyntas som en formildende omstendighet ved straffutmålingen, jf. straffeloven § 78 bokstav i. Når det gjelder betydningen av at gjerningspersonen selv ble utnyttet eller utsatt for press, viser departementet til punkt 8.1.3.

7.3 Skyldkrav

7.3.1 Forslaget i høringsnotatet

Utgangspunktet er at straffansvar forutsetter at gjerningspersonen har utvist forsett, og at forsettet dekker samtlige vilkår i gjerningsbeskrivelsen, jf. straffeloven §§ 21 og 22. I høringsnotatet foreslo departementet et unntak fra dette utgangspunktet når det gjelder den mindreåriges alder. Departementet uttalte at straffverdigheten av å involvere mindreårige i kriminalitet og hensynet til en effektiv strafferegulering tilsier at det bør være tilstrekkelig at gjerningspersonen var uakt-som med hensyn til alderen, på samme måte som etter straffeloven § 295 bokstav c (misbruk av overmaktsforhold og lignende), § 309 (kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige) og § 310 (fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller

fremvisning som seksualiserer barn), jf. § 307 annet punktum, samt §§ 270 og 270 a (konverteringsterapi). Etter disse bestemmelsene vil ikke uvitenhet om barnets alder føre til straffrihet hvis gjerningspersonen «kan klandres for sin uvitenhet». Dette gir anvisning på en alminnelig aktsomhetsnorm, se Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) punkt 7.16.3 side 259. Departementet holdt det åpent om aktsomhetsnormen eventuelt bør være strengere, slik som etter straffeloven § 307 første punktum, som får anvendelse for seksuallovbruddene i §§ 299–306, § 262 (brudd på ekteskapsloven mv.) og §§ 257 og 258 (menneskehandel). Etter disse bestemmelsene fører uvitenhet om barnets alder ikke til straffrihet hvis gjerningspersonen «på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet». Departementet ba om høringsinstansenes syn på hvilken aktsomhetsnorm som bør legges til grunn.

7.3.2 Høringsinstansenes syn

De aller fleste høringsinstansene som har uttalt seg, støtter forslaget om å gjøre unntak fra forsettskravet slik at det vil være tilstrekkelig for straffansvar at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til den mindreåriges alder. Dette gjelder *Agder tingrett, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten, Det nasjonale statsadvokatembetet, Innlandet politidistrikt, Kripos, Lillesand kommune, Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl., Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, Politihøgskolen, Skien kommune, Søndre Østfold tingrett, Troms politidistrikt, Trondheim kommune, Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter, Vest politidistrikt, Øst politidistrikt, Kirkens Bymisjon, Wayback* og en privatperson. *Troms politidistrikt* fremholder:

«Lovforslaget er begrunnet i et sterkt behov for å verne mindreårige mot utnyttelse til kriminell virksomhet. Det er behov for effektiv strafferegulering. Subjektiv skyld knyttet til kunnskap om et barns alder vil i praksis kunne by på bevismessige utfordringer og bidra til vidløftiggjøring av den enkelte sak, og dermed også en mindre effektiv håndhevelse av straffebudet. Verneinteressen veier her også såpass tungt at det må anses forsvarlig at skyldkravet senkes fra forsett til uaktsomhet hva angår barnets alder.»

Det nasjonale statsadvokatembetet uttaler i samme retning:

«NAST er enig med departementet i at straffverdiggheten av å involvere mindreårige i kriminalitet og hensynet til en effektiv strafferegulering, tilsier at straffansvaret ikke bør være betinget av at gjerningspersonen hadde forsett om den unges alder. NAST er enig i at utvist uaktsomhet bør være tilstrekkelig når det gjelder kunnskap om alder. De som involverer unge personer i kriminalitet bør ha et særskilt ansvar for å forsikre seg om at personen de involverer ikke er mindreårig.»

Blant høringsinstansene som støtter forslaget, mener *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten, Innlandet politidistrikt, Kripos, Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl., Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, Politihøgskolen, Søndre Østfold tingrett, Trondheim kommune, Vest politidistrikt, Kirkens Bymisjon og Wayback* at den strengere aktsomhetsnormen bør legges til grunn. Mange av disse høringsinstansene fremholder at en strengere aktsomhetsnorm er viktig for å sikre en effektiv håndheving av lovbruddet. Til støtte for denne løsningen er det også flere som viser til straffverdiggheten av å involvere mindreårige i kriminalitet og barns særlige behov for vern.

Agder tingrett og Troms politidistrikt er i tvil om hvilken aktsomhetsnorm som bør velges. *Agder tingrett* fremholder at en strengere aktsomhetsnorm i større grad vil bidra til å oppnå formålet med lovforslaget, men at det samtidig er ulemper knyttet til at ansvaret vil være tilnærmet objektivt. *Troms politidistrikt* viser til at det i motsetning til seksuallovbruddene i straffeloven §§ 299–306 og §§ 257 og 258 om menneskehandel vil kunne være store variasjoner i krenkelsesgraden og skadevirkningene for barnet. *Troms politidistrikt* påpeker samtidig at en særlig lav uaktsomhetsterskel vil bidra til en mer effektiv håndheving av lovbruddet. Også *Øst politidistrikt* synes å være delt i synet på hvor streng aktsomhetsnormen bør være.

Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter mener at den alminnelige aktsomhetsnormen bør legges til grunn. Embetet trekker frem hensynet til sammenheng i straffelovgivningen og peker på at den strengere aktsomhetsnormen – med unntak for straffeloven §§ 257 og 258 om menneskehandel – ellers bare er valgt for lovbrudd hvor aldersgrensen er satt lavere enn 18 år. Embetet foreslår imidlertid at den strengere akt-

somhetsnormen eventuelt gis anvendelse for grove overtredelser.

Blant høringsinstansene som har uttalt seg, er det bare *Advokatforeningen* og *Norsk forening for kriminalreform* som ikke støtter forslaget om å gjøre unntak fra forsettskravet når det gjelder den mindreåriges alder. Advokatforeningen viser til at formålet med lovforslaget er å ramme den kyniske bruken av mindreårige i kriminalitet, og at et unntak fra forsettskravet vil være selvmotsigende i lys av dette formålet. Advokatforeningen uttaler videre at det foreslåtte straffebudet «skiller seg vesentlig fra tilsvarende begrunnelse for uaktsomhet knyttet til alder ved seksuallovbrudd mv., idet disse straffebudene primært tar sikte på å verne den mindreåriges interesser». Advokatforeningen mener subsidiært at den alminnelige aktsomhetsnormen bør legges til grunn.

7.3.3 Departementets vurdering

Departementet opprettholder forslaget i høringsnotatet om å gjøre unntak fra forsettskravet når det gjelder den mindreåriges alder. Straffverdigheten av å involvere mindreårige i kriminalitet og hensynet til straffebudets effektivitet tilsier etter departementets syn at det bør være tilstrekkelig at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til alderen. Departementet viser til at de aller fleste høringsinstansene som har uttalt seg, støtter forslaget.

Når det gjelder valg av aktsomhetsnorm, går departementet inn for at den alminnelige aktsomhetsnormen legges til grunn. I straffeloven er den strengere aktsomhetsnormen ellers bare valgt for lovbrudd der aldersgrensen er satt lavere enn 18 år, med unntak for §§ 257 og 258 om menneskehandel. Den strengere aktsomhetsnormen kom inn i bestemmelsene om menneskehandel ved en lovendring i 2006. I forarbeidene uttalte departementet at det var i tvil om hvilken aktsomhetsnorm som burde legges til grunn. Departementet konkluderte med at særlig straffverdigheten av handlingen, herunder utnyttelsesaspektet, og offerets behov for vern tilsa at den strengere aktsomhetsnormen bør anvendes, se Ot.prp. nr. 50 (2005–2006) punkt 4.3 side 9. Det straffebudet som foreslås i proposisjonen her, vil ha et videre anvendelsesområde enn bestemmelsene i §§ 257 og 258, ved at det også rammer tilfeller der gjerningspersonen ikke utnyttet eller forledet den mindreårige eller utviste noen form for press, se punkt 6.4 og 7.1.3. Videre tar straffebudet pri-

mært sikte på å beskytte samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i straffbare handlinger. Departementet kan i lys av dette ikke se at det foreligger tilstrekkelig tungtveiende grunner for å oppstille en tilsvarende streng aktsomhetsnorm her.

7.4 Forsøk

I *høringsnotatet* foreslo departementet ikke noe unntak fra utgangspunktet om at også forsøk på overtredelse av det foreslåtte straffebudet skal være straffbart, jf. straffeloven § 16. Departementet antok at forsøksansvaret vil kunne utgjøre en praktisk viktig straffetrussel ved involvering av mindreårige i kriminalitet, for eksempel ved forsøk på rekruttering av mindreårige på digitale plattformer. Departementet viste til at samfunnets interesse i å beskytte barn og unge mot å bli involvert i kriminalitet taler for at håndhevende myndigheter bør kunne gripe inn allerede på forsøksstadiet, og at dette vil sikre en mer effektiv håndheving av bestemmelsen.

Samtlige av *høringsinstansene* som har uttalt seg om spørsmålet, støtter forslaget om at også forsøk på involvering av mindreårige i kriminalitet skal være straffbart. Dette gjelder *Agder tingrett*, *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet* og *Barne-, ungdoms- og familieetaten*, *Det nasjonale statsadvokatembetet*, *Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl.*, *Oslo politidistrikt*, *Politidirektoratet*, *Romerike og Glåmdal tingrett*, *Skien kommune*, *Søndre Østfold tingrett*, *Troms politidistrikt*, *Økokrim*, *Øst politidistrikt*, *Kirkens Bymisjon* og *Wayback*. Flere av disse høringsinstansene viser til at forsøksansvaret vil være viktig for straffebudets effektivitet, og at også forsøk på involvering av mindreårige i kriminalitet er straffverdig. For eksempel fremholder *Det nasjonale statsadvokatembetet*:

«NAST er enig med departementet i at forsøk på involvering av mindreårige i kriminalitet bør være straffbart, og at det ikke bør gjøres unntak fra straffeloven § 16. At man ikke har kommet lenger enn til forsøksstadiet antas å kunne være en praktisk problemstilling i saker om involvering av mindreårige i kriminalitet, hvis man for eksempel ikke kan bevise hvor langt i hendelsesforløpet man har kommet. Forsøk på involvering av mindreårige til kriminalitet er uansett straffverdig, selv om man ikke er over på over fullbyrdesstadiet.»

Oslo politidistrikt skriver i sitt høringssvar:

«Forslaget om at også forsøk på rekruttering skal være straffbart, vurderes som særlig viktig. Det betyr at allerede det å fremsette et tilbud, en oppfordring eller annen henvendelse med sikte på å involvere en mindreårig i kriminalitet, vil kunne rammes av bestemmelsen.

Dette gir politiet et konkret og tidlig inngrepspunkt – før barnet eller ungdommen reker å bli involvert i faktiske handlinger.»

Departementet fastholder synspunktet i høringsnotatet om at også forsøk på involvering av mindreårige i kriminalitet bør kunne straffes, og at det derfor ikke bør gjøres unntak fra det alminnelige forsøksansvaret i straffeloven § 16. Forslaget fikk tilslutning fra de høringsinstansene som uttalte seg. Høringen har etter departementets syn bekreftet at forsøksansvaret vil være viktig for straffebudets effektivitet. Straff for forsøk vil for eksempel kunne være aktuelt i tilfeller der kriminelle nettverk gjennom digitale plattformer henvender seg til en mindreårig om et voldsoppdrag, men der oppdraget av ulike grunner ikke blir gjennomført.

7.5 Medvirkning

Etter straffeloven § 15 rammer et straffebud også den som medvirker til overtredelsen når ikke annet er bestemt. I *høringsnotatet* foreslo departementet ikke noe unntak fra utgangspunktet om at også den som medvirker til overtredelsen, kan

straffes. Departementet viste til at hensynene som ligger til grunn for lovforslaget, taler for at også medvirkning til involvering av mindreårige i kriminalitet bør være straffbart. Departementet pekte på at medvirkningsansvaret vil være nødvendig for at straffebudet også skal ramme blant annet bakmenn som gir andre i et kriminelt nettverk i oppdrag å rekruttere en mindreårig til å begå et lovbrudd.

Ingen av *høringsinstansene* som har uttalt seg, har innvendinger mot forslaget om at også medvirkning til involvering av mindreårige i kriminalitet skal være straffbart. *Agder tingrett, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten, Det nasjonale statsadvokatembetet, Skien kommune, Søndre Østfold tingrett og Kirkens Bymisjon* uttaler at de støtter forslaget. Også *riksadvokaten* synes å være positiv til at medvirkning skal rammes dersom departementet går inn for å foreslå et nytt straffebud. Riksadvokaten uttaler at medvirkningsansvar vil kunne være av avgjørende betydning for å arbeide seg bakover i et kriminelt nettverk.

Departementet opprettholder sitt syn i høringsnotatet om at det ikke bør gjøres unntak fra det alminnelige medvirkningsansvaret i straffeloven § 15. Som påpekt i høringsnotatet vil medvirkningsansvaret kunne gjøre det mulig å straffeforfølge lederskikkelser eller andre høytstående medlemmer i et kriminelt nettverk som gir andre i oppdrag å involvere mindreårige i lovbrudd. Ingen høringsinstanser har hatt innvendinger mot departementets forslag på dette punktet.

8 Strafferamme og straffutmåling

8.1 Strafferamme og straffutmåling ved alminnelig overtredelse

8.1.1 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet foreslo departementet at strafferammen for overtredelser av ny § 200 skal være fengsel inntil 3 år. Departementet uttalte at involvering av mindreårige i kriminalitet er skadelig både for den unge og for samfunnet som helhet, og at allmennpreventive hensyn tilsier at slik involvering bør kunne straffes strengt. Videre viste departementet til at en strafferamme på 3 års fengsel harmonerer med strafferammen i straffebud som det er naturlig å sammenligne med, blant annet straffeloven § 183 (oppfordring til en straffbar handling), § 198 (forbund om alvorlig organisert kriminalitet) og § 199 (straff for deltakelse mv. i en forbudt kriminell sammenslutning).

Departementet vurderte om også bot bør innstas som et straffalternativ i bestemmelsen, slik at det kan reageres med bot alene. Det ble vist til at straffebudet vil ramme involvering av mindreårige i alle typer straffbare handlinger, også mindre alvorlige handlinger der straffenivået er bot. Departementets foreløpige oppfatning var likevel at involvering av mindreårige i kriminalitet er så alvorlig at det alminnelige straffenivået bør være fengselsstraff, også i tilfeller der involveringen gjelder mindre alvorlig kriminalitet. Departementet pekte på at straffeloven § 80 uansett åpner for å fastsette reaksjonen til en mildere straffart enn det som er foreskrevet i straffebudet hvis det foreligger bestemte formildende omstendigheter, for eksempel at lovbryster er under 18 år.

Når det gjelder straffutmålingen, uttalte departementet at det må foretas en samlet vurdering der flere momenter vil kunne være relevante. Departementet antok at det blant annet må legges vekt på hva slags lovbrudd den mindreårige er involvert i, involveringens karakter og den mindreåriges alder og utvikling. Det ble pekt på at overtredelsen som utgangspunkt vil være mer alvorlig jo yngre den mindreårige er, og at det vil være klart straffskjerpene dersom den mindreårige er under den kriminelle lavalderen. Departe-

mentet så foreløpig ikke grunn til å gi nærmere føringer om hvor straffenivået bør ligge. Det ble vist til at lovforslaget vil ramme et bredt spekter av handlinger av ulik straffverdighet, og at domstolene på vanlig måte og med utgangspunkt i overtredelsens alvor bør se hen til hva som utgjør en passende straff i det enkelte tilfellet.

8.1.2 Høringsinstansenes syn

Følgende høringsinstanser uttaler at de støtter forslaget om at den øvre strafferammen settes til fengsel inntil 3 år: *Agder tingrett, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten, Bergen kommune, Det nasjonale statsadvokatembetet, Institutt for psykologi ved NTNU, Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, Politihøgskolen, Skien kommune, Sveio kommune og Kirkens Bymisjon.*

Riksadvokaten mener at en strafferamme på 3 års fengsel muligens kan forsvares hvis straffebudet justeres slik at det treffer noe mer presist på alvorligere tilfeller av involvering av mindreårige. Dersom gjerningsbeskrivelsen forblir så vidtrekkende som foreslått i høringsnotatet, mener riksadvokaten at en strafferamme på 3 års fengsel kan gi vilkårlige utslag:

«Slik straffebudet står i høringsnotatet, vil en strafferamme på tre år i en del saker kunne føre til et stort sprang i lengstestrafte sammenlignet med det underliggende straffbare forholdet, noe som skaper en risiko for vilkårlige utslag. Dersom gjerningsbeskrivelsen forblir så vidtrekkende, vil det være ønskelig at det i forarbeidene gis nokså utfyllende retningssivende uttalelser om hvilke omstendigheter ved lovbruddet som skal tillegges størst vekt ved reaksjonsfastsettelsen.»

Med unntak av enkelte privatpersoner er det ingen høringsinstanser som direkte tar til orde for at strafferammen for overtredelser av ny § 200 bør settes høyere enn 3 års fengsel. *Økokrim* peker imidlertid på at den foreslåtte strafferammen innebærer at det ikke er adgang til å benytte kommu-

nikasjonsavlytting eller dataavlesing under etterforskningen, og at dette svekker straffebudets effektivitet. Økokrim viser til at rekruttering av mindreårige til kriminalitet skjer på sosiale medier og krypterte kanaler, og at det eneste reelle etterforskningsskrittet i mange tilfeller vil være å innhente informasjon fra kommunikasjonen mellom gjerningspersonen og den mindreårige. Etter Økokrims syn bør det nye straffebudet inntas i opplistingen av overtredelser som gir hjemmel for kommunikasjonsavlytting og dataavlesing i straffeprosessloven §§ 216 a og 216 o. Alternativt mener Økokrim at strafferammen må heves tilstrekkelig for å sikre at disse etterforskningsmetodene er tilgjengelige.

Agder tingrett, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten, Bergen kommune, Det nasjonale statsadvokatembetet, Kripos, Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, Skien kommune, Søndre Østfold tingrett og Kirkens Bymisjon gir uttrykk for at bot ikke bør inntas som et straffalternativ. Disse høringsinstansene viser gjennomgående til at involvering av mindreårige i kriminalitet er så straffverdig at det bør reageres med fengselsstraff. Flere av høringsinstansene peker også på at straffeloven § 80, som åpner for å fastsette straffen til en mildere straffart enn straffebudet foreskriver, vil være en tilstrekkelig sikkerhetsventil i saker der det foreligger formildende omstendigheter. *Bergen kommune* understreker samtidig viktigheten av å vurdere andre reaksjoner enn ubetinget fengsel når lovbrøyten er mindreårig, for eksempel betinget fengsel eller ungdomsstraff.

Politihøgskolen heller også i retning av at bot ikke bør være med i strafferammen, men uttaler at de ikke har sterke synspunkter på spørsmålet. *Politihøgskolen* peker på at den som involverer en mindreårig i kriminalitet, ofte samtidig vil være skyldig i medvirkning til andre lovbrudd, og at det derfor sjelden vil være aktuelt med bot. Videre uttaler *Politihøgskolen* at behovet for en mild reaksjon kan ivaretas ved å illegge betinget fengsel, ungdomsoppfølging, samfunnsstraff eller ungdomsstraff.

Lillesand kommune, Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter, Øst politidistrikt og Advokatforeningen mener på sin side at bot bør inntas som et straffalternativ. Disse høringsinstansene viser til at straffebudet vil kunne ramme et bredt spekter av handlinger, også forhold som er mindre alvorlige, og at straffebudet ikke bør stenge for å illegge bot alene. *Øst politidistrikt og Advokatforeningen* trekker frem tilfeller der en mindreårig involverer en annen mindreårig i kri-

minalitet som et eksempel på når bøtestraff kan være aktuelt. Advokatforeningen understreker videre at domstolene kan følge opp lovgivers signal om at det alminnelige straffenivået bør være fengselsstraff selv om straffebudet åpner for å illegge bot. *Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter* peker på risikoen for at domstolene viker tilbake for å domfelle en gjerningsperson dersom den ventede reaksjonen fremstår uforholdsmessig streng.

8.1.3 Departementets vurdering

Departementet opprettholder forslaget i høringsnotatet om at den øvre strafferammen for overtredelser av ny § 200 skal være fengsel inntil 3 år. Involvering av mindreårige i kriminalitet kan medføre en rekke negative konsekvenser for den enkelte mindreårig og for samfunnet som helhet. Allmennpreventive hensyn tilsier at slike handlinger bør kunne straffes strengt. En strafferamme på 3 års fengsel harmonerer også godt med strafferammen i bestemmelser som har fellestrekk med forslaget her, slik som straffeloven § 183 (oppfordring til en straffbar handling), § 198 (forbund om alvorlig organisert kriminalitet) og § 199 (straff for deltakelse mv. i en forbudt kriminell sammenslutning).

I høringen har riksadvokaten pekt på at en strafferamme på 3 års fengsel i enkelte saker vil kunne føre til et stort sprang i lengstestrafen sammenlignet med det underliggende straffbare forholdet, og at dette kan gi vilkårlige utslag. Departementets forslag til straffebud er nå utformet slik at det i større grad er rettet mot de mer alvorlige tilfellene der mindreårige involveres i straffbare handlinger, se nærmere om dette i punkt 7.1.3. Slik departementet ser det, vil de foreslåtte justeringene i gjerningsbeskrivelsen kunne imøtekomme noen av riksadvokatens innvendinger. Departementet viser til at forslaget ellers har fått støtte blant høringsinstansene som har uttalt seg.

Etter en fornyet vurdering har departementet kommet til at også bot bør inntas som et straffalternativ, slik at det etter omstendighetene kan reageres med bot alene, jf. straffeloven § 53 første ledd. Som flere høringsinstanser har pekt på, vil det foreslåtte straffebudet ramme et bredt spekter av handlinger av ulik straffverdighet, og det vil også komme til anvendelse ved involvering av mindreårige i lovbrudd som selv kan straffes med bot, herunder overtredelser av straffeloven § 231 (narkotikaovertrødelse), § 271 (kroppskrenkelse), § 321 (tyveri), § 332 (heleri) og § 337 (hvit-

vasking). Straffebudet er heller ikke avgrenset til å gjelde involvering i straffbare handlinger som begås som ledd i aktivitetene til en organisert kriminell gruppe. Det vil derfor også kunne ramme handlinger som ikke har noen sammenheng med organisert kriminalitet. Straffebudet skiller seg slik sett fra straffeloven § 198 om forbund om alvorlig organisert kriminalitet og § 199 om straff for deltakelse mv. i en forbudt kriminell sammenlutning, som ikke åpner for å ilegge bot alene. Departementet nevner også at en strafferamme på fengsel inntil 3 år anses som normalskjæringspunktet for når bøter bør kunne ilegges som eneste straff, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 23.2.3 side 307. På bakgrunn av dette vurderer departementet det slik at bestemmelsen ikke bør stenge for illeggelse av bot, selv om bøtestraff normalt ikke vil være en tilstrekkelig reaksjon. Departementet antar at bot for eksempel kan være aktuelt i tilfeller der gjerningspersonen selv er ung og involveringen gjelder et mindre alvorlig lovbrudd som ikke har noen tilknytning til organisert kriminalitet.

Departementet fastholder at det ikke er hensiktsmessig å gi noen nærmere føringer om straffenivået ved overtredelser av ny § 200. Overtredelsene av det foreslåtte straffebudet vil som nevnt variere i alvorlighetsgrad. Domstolene må derfor på vanlig måte og med utgangspunkt i overtredelsens alvor se hen til hva som utgjør en passende straff i det enkelte tilfellet. Som nevnt i høringsnotatet vil sentrale momenter i straffutmålingen være hva slags lovbrudd den mindreårige er involvert i, involveringshandlingens karakter og den mindreåriges alder. Overtredelsen vil som utgangspunkt være mer alvorlig jo yngre den mindreårige er, og det bør etter departementets syn være klart skjerpende dersom den mindreårige er under den kriminelle lavalderen, se også punkt 8.2.3. At gjerningspersonen selv er mindreårig, vil være en omstendighet som skal tillegges vekt i formildende retning, jf. straffeloven § 78 bokstav i. Hvis gjerningspersonen ble utnyttet eller presset til å begå den aktuelle handlingen, må dette også få betydning ved straffutmålingen. Ble gjerningspersonen utnyttet og presset på en slik måte at forholdet rammes av straffeloven § 257 om menneskehandel, har myndighetene et ansvar for å sikre at forholdet ikke i urimelig utstrekning straffefølgges, se nærmere om dette i punkt 4.3.

Økokrim har pekt på at en øvre strafferamme på fengsel inntil 3 år vil innebære at det ikke er adgang til å benytte kommunikasjonsavlytting eller dataavlesing under etterforskningen. Etter

Økokrims syn bør forslaget til nytt straffebud inn tas i oppstillingen av overtredelser som gir hjemmel for slike tvangsmidler i straffeprosessloven §§ 216 a og 216 o. Spørsmålet om det bør åpnes for flere tvangsmidler enn det den foreslåtte strafferammen på 3 års fengsel tilsier, har ikke vært nærmere utredet eller hørt. Departementet har derfor ikke vurdert dette i proposisjonen her. Departementet nevner at det etter omstendighetene vil være adgang til å foreta kommunikasjonsavlytting og dataavlesing ved etterforskningen av lovbruddet den mindreårige har blitt involvert i. Det vil også kunne gis tillatelse til å foreta kommunikasjonsavlytting og dataavlesing ved mistanke om overtredelse av straffeloven § 257 om menneskehandel, jf. straffeprosessloven § 216 a første ledd bokstav b og § 216 o første ledd bokstav b.

8.2 Grov overtredelse

8.2.1 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet reiste departementet spørsmål om det er behov for en høyere strafferamme enn fengsel inntil 3 år for visse alvorlige overtredelser, og ba om høringsinstansenes syn på dette. Som eksempel pekte departementet på tilfeller der barn under den kriminelle lavalderen på 15 år involveres i en straffbar handling. Departementet skisserte to ulike reguleringsalternativer (høringsnotatet punkt 6.8 side 17):

«En mulighet kan være at loven fastsetter en høyere strafferamme for visse skjerpende omstendigheter, for eksempel at den mindreårige er under 15 år. En annen aktuell regulering kan være en egen bestemmelse om grove overtredelser. Dette gir rom for å vektlegge flere omstendigheter, slik som for eksempel typen lovbrudd den mindreårige blir involvert i og involveringens karakter, herunder om involveringen har et systematisk og organisert preg eller om det er utøvet press, overtalelse eller lignende, i tillegg til at den mindreåriges alder vil stå sentralt. I tråd med straffelovens system vil en passende strafferamme for grove overtredelser kunne være fengsel inntil 6 år, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 11.4.»

Departementet antok at den foreslåtte strafferammen på fengsel inntil 3 år vil være tilstrekkelig også for de mer alvorlige tilfellene. Departementet utformet likevel et forslag til en bestemmelse om grov overtredelse som skissert i en ny § 200 a.

8.2.2 Høringsinstansenes syn

Flertallet av høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, gir uttrykk for at de støtter eller er positive til å fastsette en høyere strafferamme for grove overtredelser. Dette gjelder *Agder tingrett, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten, Gjøvik kommune, Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl., Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, Rogaland fylkeskommune, Romerike og Glåmdal tingrett, Skien kommune, Sveio kommune, Søndre Østfold tingrett, Troms politidistrikt, Trondheim kommune, Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter, Vest politidistrikt, Øst politidistrikt, Sentralt ungdomsråd i Oslo og Wayback*. Flere av de nevnte høringsinstansene viser til at en høyere strafferamme særlig kan være aktuell i tilfeller der den mindreårige er under den kriminelle lavalderen eller involveringen gjelder alvorlig kriminalitet. *Bergen kommune* uttaler at de ikke stiller seg avvisende til å innføre en egen bestemmelse om grov overtredelse, men mener at en slik bestemmelse bør begrenses til lovbrøyttere over 18 år.

Agder tingrett antar at en strafferamme på 3 års fengsel i utgangspunktet vil være tilstrekkelig også for de mer alvorlige tilfellene, men peker på at forslaget til ny § 200 a kan fungere som en sikkerhetsventil. Heller ikke *Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl.* synes å mene at det er noe stort behov for en høyere strafferamme enn 3 års fengsel, men uttaler at en egen bestemmelse om grov overtredelse vil være et pedagogisk virkemiddel for å synliggjøre hvilke hensyn som er særlig relevant å vektlegge ved bedømmelsen av handlingens alvor.

De fleste høringsinstansene som mener at det er behov for en høyere strafferamme for grove overtredelser, gir uttrykk for at en strafferamme på inntil 6 års fengsel er passende. Unntaket er *Søndre Østfold tingrett*, som tar til orde for at strafferammen bør settes til fengsel inntil 10 år. Tingretten viser blant annet til at strafferammen er 10 års fengsel for flere lovbrudd med en egen bestemmelse om grov overtredelse, herunder bestemmelsene om grov uriktig anklage, grov narkotikaovertrødelse, grov frihetsberøvelse og grov kroppsskade.

Rogaland fylkeskommune har merknader til den nærmere utformingen av forslaget til ny § 200 a. Etter forslaget skal det ved vurderingen av om lovbruddet er grovt, blant annet legges vekt på om involveringen «har et systematisk og orga-

nisert preg». Rogaland fylkeskommune er kritisk til at dette skal inngå som et moment i grovhetsvurderingen:

«Den foreslåtte bestemmelsen (§ 200) om involvering av mindreårige i kriminalitet er særlig ment å ramme kriminelle nettverks utnyttelse av mindreårige, og slik utnyttelse vil normalt måtte antas å ha et systematisk og organisert preg. Dersom systematisk og organisert preg regnes opp som en av grunnene til at involveringen blir regnet som grov, kan dette føre til at også mindre alvorlige tilfeller av involvering av mindreårige straffes hardere enn de ellers ville blitt straffet etter foreslått § 200.»

Oslo politidistrikt uttaler at det bør vurderes hvilket skyldkrav som skal gjelde med hensyn til barnets alder dersom man går videre med forslaget til ny § 200 a. Oslo politidistrikt antar at det kan være grunn til å begrense en bestemmelse om grov overtredelse til tilfeller der gjerningspersonen har forsett om at den som involveres, er under 18 år.

Øst politidistrikt uttaler at det bør vurderes å innta en henvisning til ny § 200 a i oppstillingen av lovbrudd som gir hjemmel for kommunikasjonsavlytting i straffeprosessloven § 216 a første ledd bokstav b.

Det nasjonale statsadvokatembetet, Kripos og Advokatforeningen uttaler at det ikke er behov for en egen bestemmelse om grov overtredelse med en høyere strafferamme. *Riksadvokaten* stiller seg tvilende til om det er behov for en slik bestemmelse. *Det nasjonale statsadvokatembetet* fremholder at en strafferamme på 3 års fengsel gir domstolene tilstrekkelig spillerom for å utmåle en passende straff både for mindre alvorlige og alvorlige overtredelser. *Advokatforeningen* peker på at det må forventes at det foreslåtte straffebudet i all hovedsak vil benyttes ved siden av andre straffebud, og at det i disse tilfellene er adgang til å fastsette en høyere straff i medhold av straffeloven § 79 bokstav a. *Kripos* og *riksadvokaten* gir uttrykk for lignende synspunkter.

Politihøgskolen holder det åpent om det er behov for en egen bestemmelse om grov overtredelse. Politihøgskolen viser til at lovbrøytteren ofte vil kunne dømmes for medvirkning eller forsøk på medvirkning til andre straffbare handlinger, og at det derfor vil være mulig å ta hensyn til forholdets alvor gjennom utmålingen av straff for hovedlovbruddet.

8.2.3 Departementets vurdering

Departementet har etter en samlet vurdering kommet til at det bør fastsettes en høyere strafferamme for grove overtredelser av forslaget til ny § 200. Departementet legger til grunn at strafferammen på fengsel inntil 3 år i de fleste tilfeller vil gi domstolene tilstrekkelig rom for å utmåle en passende straff. Som flere høringsinstanser har pekt på, er det også grunn til å tro at ny § 200 i stor utstrekning vil anvendes sammen med andre straffebud, med den konsekvens at strafferammen forhøyes i medhold av straffeloven § 79 bokstav a, se punkt 8.3. Dette innebærer at strafferammen i mange saker vil kunne være betydelig høyere enn fengsel inntil 3 år. Departementet mener likevel at involvering av mindreårige i kriminalitet i enkelte tilfeller kan være så alvorlig at handlingen i seg selv bør kunne gi grunnlag for strengere straff enn fengsel inntil 3 år, for eksempel der den mindreårige er under den kriminelle lavalderen på 15 år og involveres i en alvorlig straffbar handling. Departementet viser til at flertallet av høringsinstansene som har uttalt seg, er positive til å fastsette en høyere strafferamme for grove overtredelser.

I tråd med forslaget som ble skissert i høringsnotatet, går departementet inn for å innføre en egen bestemmelse om grov overtredelse i ny § 200 a. En egen bestemmelse om grov overtredelse er mest i tråd med straffelovens systematikk og gir rom for å vektlegge en rekke momenter ved vurderingen av om overtredelsen er grov. Departementet foreslår at strafferammen for grove overtredelser settes til fengsel inntil 6 år, som er den neste alminnelige strafferammen loven opererer med. De fleste høringsinstansene som har uttalt seg, mener at en strafferamme på inntil 6 års fengsel er passende.

Departementet går inn for at ny § 200 a utformes etter mønster av andre bestemmelser i straffeloven om grove overtredelser. Dette innebærer at det vil bero på en helhetsvurdering om lovbruddet skal anses som grovt, men at loven angir noen momenter som det særlig skal legges vekt på. Hva slags straffbar handling den mindreårige ble involvert i, vil naturligvis måtte stå sentralt i vurderingen. Departementet foreslår å presisere i loven at det særlig skal legges vekt på om den mindreårige ble involvert i en alvorlig straffbar handling. Videre mener departementet at det er særlig straffverdig å involvere barn under den kriminelle lavalderen i straffbare handlinger, og at dette bør nevnes særskilt som et moment. I tillegg foreslår departementet å nevne som moment om

overtredelsen har et systematisk eller organisert preg.

Utgangspunktet er at gjerningspersonen må ha utvist forsett om de momentene som inngår i vurderingen av om overtredelsen er grov, jf. straffeloven §§ 21 og 22. Departementet foreslår et unntak fra dette utgangspunktet når det gjelder momentet om at den mindreårige var under den kriminelle lavalderen. Straffverdigheten av å involvere mindreårige i kriminalitet og hensynet til bestemmelsens effektivitet tilsier etter departementets syn at det bør være tilstrekkelig at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til alderen, på samme måte som etter ny § 200.

Når det gjelder innspillet fra Øst politidistrikt om å innta forslaget til ny § 200 a i opplistingen av lovbrudd som gir hjemmel for kommunikasjonsavlytting i straffeprosessloven § 216 a første ledd bokstav b, viser departementet til omtalen i punkt 8.1.3.

8.3 Konkurs

Når en handling oppfyller gjerningsbeskrivelsen i flere straffebud, skal disse anvendes i konkurrens «når dette er nødvendig for å markere momenter ved den straffbare handling som ikke blir markert om man bare anvender ett straffebud», se Rt. 2003 side 1376 avsnitt 28. Ett straffebud anvendes dersom det fullt ut dekker samtlige sider av det straffbare forholdet. Ved konkurrens forhøyes strafferammen i medhold av straffeloven § 79 bokstav a.

I *høringsnotatet* antok departementet at det foreslåtte straffebudet som regel vil kunne anvendes i konkurrens med medvirkningsansvaret og eventuelle øvrige straffebud gjerningspersonen har overtrådt. Departementet viste til at straffeloven ikke ellers inneholder noe straffebud som primært ivaretar samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i kriminalitet.

I *høringen* har enkelte høringsinstanser kommentert spørsmålet om det foreslåtte straffebudet også skal kunne anvendes i konkurrens med straffeloven § 257 om menneskehandel. *Det nasjonale statsadvokatembetet*, *Kripos* og *Politidirektoratet* mener at bestemmelsene bør kunne anvendes i konkurrens. *Øst politidistrikt* synes å gi uttrykk for det samme. *Vest politidistrikts* foreløpige syn er derimot at involvering som går ut på at den mindreårige tvinges, utnyttes eller forledes til tvangsarbeid eller tvangstjenester, fullt ut synes å dekkes av § 257. *Vest politidistrikt* understreker at det vil være en fordel om det i forarbeidene tas standpunkt til spørsmålet. Det samme gjelder

Politihøgskolen, som mener at det ikke er åpenbart at det alltid vil være naturlig å anvende bestemmelsene i konkurranseloven.

Departementet fastholder at det foreslåtte straffebudet bør kunne anvendes i konkurranseloven med det alminnelige medvirkningsansvaret og eventuelle øvrige straffebud gjerningspersonen har overtrådt. Som påpekt i høringsnotatet inneholder straffelovgivningen ikke ellers noe

straffebud som primært ivaretar samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i straffbare handlinger, og som dekker denne siden av det straffbare forholdet. Når det gjelder straffeloven § 257 om menneskehandel, er det først og fremst individets rett til å treffe frie valg over eget liv som er vernet. Departementet legger derfor til grunn at det foreslåtte straffebudet også vil kunne anvendes i konkurranseloven med § 257.

9 Den mindreåriges status i straffesaken

I *høringsnotatet* tok ikke departementet uttrykkelig stilling til om den mindreårige som har blitt involvert i en straffbar handling, vil få status som fornærmet i straffesaken.

I *høringen* har *Barneombudet*, *Oslo statsadvokatembeter*, *Politihøgskolen*, *riksadvokaten*, *Troms politidistrikt* og *Stiftelsen Pilar* omtalt spørsmålet om den mindreårige vil få status som fornærmet. *Riksadvokaten* antar at den mindreårige neppe vil få status som fornærmet. Riksadvokaten viser til den foreslåtte plasseringen i straffeloven kapittel 20, og at straffebudet ikke forutsetter at det har skjedd noen krenkelse av den mindreårige. *Troms politidistrikt* og *Stiftelsen Pilar* uttaler seg i samme retning. *Politihøgskolen* bemerker at den foreslåtte plasseringen i kapittel 20 kan tale mot at den mindreårige vil få status som fornærmet, men at dette likevel ikke er avgjørende. *Politihøgskolen* mener at det bør avklares i forarbeidene hvilken status den mindreårige vil få. Det samme gjelder *Barneombudet*.

Departementet legger til grunn at den mindreårige som har blitt involvert i en straffbar handling, normalt ikke vil få status som fornærmet i straffesaken. Som nevnt i punkt 6.4 er det først og fremst samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i kriminalitet som straffebudet er satt til å verne om. Straffeprosessloven definerer ikke hvem som er fornærmet i en straffesak, men oppfatningen i teori og praksis har tradisjonelt vært at fornærmede er den som er «inneholder av en slik interesse som vedkommende straffebud er ment å beskytte», se NOU 2016: 24 *Ny straffeprosesslov* punkt 10.2.1 side 225 med videre henvisninger. Dette innebærer at den som rammes av en straffbar handling, vanligvis bare vil bli ansett som fornærmet i prosessuell forstand dersom straffebudet først og fremst er satt til å verne om private interesser.

10 Forslaget til endring i straffeloven § 77 bokstav l

Etter straffeloven § 77 bokstav l skal det ved straffutmålingen i skjerpende retning særlig tas i betraktning at lovbruddet «er begått i nærvær av barn under 15 år». I *høringsnotatet* foreslo departementet å utvide bestemmelsen til å gjelde personer under 18 år. Endringen ble foreslått som et alternativ til forslaget om å inkludere «medbringer» i straffebudet om involvering av mindreårige i kriminalitet, se nærmere om dette i punkt 7.1.1. Departementet uttalte at en slik endring i § 77 bokstav l til en viss grad kan redusere behovet for å utforme straffebudet slik at det også rammer involvering som går ut på å «medbringe» en mindreårig.

Følgende *høringsinstanser* er positive til forslaget om å utvide straffeloven § 77 bokstav l til å gjelde lovbrudd begått i nærvær av personer under 18 år: *Lillesand kommune, Møre og Romsdal statsadvokatembeter mfl., Oslo politidistrikt, Politidirektoratet, riksadvokaten, Troms politidistrikt, Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter og Øst politidistrikt. Innlandet politidistrikt og Søndre Østfold tingrett* gir uttrykk for at de ikke har innvendinger mot at det gjøres en slik endring. *Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter* viser til at den foreslåtte endringen i § 77 bokstav l vil fange opp de passivitetstilfellene som etter embetets syn ikke nødvendigvis omfattes av formuleringen «medbringer», se punkt 7.1.2. *Agder tingrett* mener at en endring i § 77 bokstav l ikke er nødvendig dersom alternativet «medbringer» inkluderes i straffebudet. *Advokatforeningen* er kritisk til forslaget om å utvide § 77 bokstav l til å gjelde lovbrudd begått i nærvær av personer under 18 år. Advokatforeningen mener at bestemmelsen bør samsvare med den kriminelle lavalderen.

Departementet går ikke inn for å utvide straffutmålingsregelen i straffeloven § 77 bokstav l til å gjelde lovbrudd begått i nærvær av personer under 18 år. Som det fremgår av punkt 7.1.3, vil

forslaget til ny § 200 også kunne ramme tilfeller der gjerningspersonen tar med seg en mindreårig når en straffbar handling skal begås eller på annen måte får en mindreårig til å overvære en straffbar handling. Departementet mener derfor at det ikke er behov for å endre straffeloven § 77 bokstav l som nevnt.

I motsetning til i *høringsnotatet* har departementet lagt til grunn at det foreslåtte straffebudet ikke vil ramme tilfeller der en person ikke har gjort noe aktivt for at den mindreårige skal overvære en straffbar handling, men den mindreårige mer tilfeldig befinner seg på stedet når lovbruddet begås. Disse tilfellene vil derimot omfattes av straffutmålingsregelen i straffeloven § 77 bokstav l hvis det dreier seg om et barn under 15 år. Departementet antar at det etter omstendighetene også vil kunne være straffskjerpende at et barn mellom 15 og 18 år befant seg på stedet mens lovbruddet ble begått, men etter departementets syn bør ikke dette være et straffutmålingsmoment som «skal» tas i betraktning i skjerpende retning etter § 77. Straffeloven § 77 gjelder for alle typer lovbrudd, og for departementet er det ikke åpenbart at det alltid bør være straffskjerpende at lovbruddet ble begått i nærvær av et barn mellom 15 og 18 år. Slik departementet ser det, er det mer hensiktsmessig at betydningen av dette momentet vurderes konkret i den enkelte sak.

Departementet legger til grunn at straffutmålingsregelen i § 77 bokstav l ikke skal anvendes dersom en overtredelse av ny § 200 går ut på å medbringe et barn under 15 år når en straffbar handling begås eller på annen måte få et barn under 15 år til å overvære en straffbar handling. I disse tilfellene vil det klanderverdige ved at overtredelsen er begått i nærvær av et barn under 15 år, allerede være dekket gjennom anvendelsen av straffebudet. Barnets alder vil likevel ha betydning i straffutmålingen, se punkt 8.1.3.

11 Økonomiske og administrative konsekvenser

Departementet legger til grunn at overtredelser av forslaget til ny § 200 ofte vil bli behandlet som en del av etterforskningen og straffeforfølgningen av den kriminaliteten som den mindreårige er involvert i. Allerede i dag vil informasjon om at en mindreårig er involvert i en straffbar handling, være relevant for den strafferettslige bedømmelsen av lovbruddet. Forslaget innebærer imidlertid at politiet må foreta etterforskningsskritt for å belyse vilkårene for straffansvar, og at påtalemyndigheten og domstolene må ta stilling til om vilkårene for straff er oppfylt. Dette vil kunne medføre noe økt ressursbruk i politiet, påtalemyndigheten og domstolene. Forslaget innebærer også

en kriminalisering av enkelte involveringshandlinger som i dag ikke er straffbare, i tillegg til at strafferammen vil forhøyes i saker der mindreårige involveres i straffbare handlinger. Disse endringene vil kunne føre til en viss økning i antall saker som anmeldes, etterforskes og behandles av domstolene samt en viss økning i antall domfellelser og antall fengselsdøgn. Departementet antar imidlertid at økningen vil være begrenset. Samlet sett legger departementet til grunn at de økonomiske og administrative konsekvensene av forslaget kan håndteres innenfor gjeldende budsjettammer.

12 Merknader til de enkelte bestemmelsene

Til § 200

Bestemmelsen er ny og rammer den som involverer en mindreårig i nærmere angitte straffbare handlinger eller straffbare handlinger som kan medføre fengsel i 3 år eller mer. Om bakgrunnen for bestemmelsen vises det til de alminnelige merknadene punkt 6.4.

Straffebudet retter seg mot den som «involverer» en mindreårig i en straffbar handling. Med «involverer» menes at gjerningspersonen må ha handlet på en slik måte at den mindreårige blir trukket inn i en straffbar handling. I kjerneområdet for bestemmelsen er handlinger som bidrar til at den mindreårige begår eller medvirker til den straffbare handlingen. At den mindreårige selv begår eller medvirker til den straffbare handlingen, er imidlertid ikke et vilkår. Straffebudet vil for eksempel også kunne ramme tilfeller der gjerningspersonen tar med seg en mindreårig når en straffbar handling begås eller på annen måte får en mindreårig til å overvære en straffbar handling.

Formuleringen «involverer» innebærer at gjerningspersonen må ha gjort noe aktivt for å trekke den mindreårige inn i en straffbar handling. Ren passivitet omfattes derfor ikke av straffebudet. Det kan imidlertid tenkes tilfeller der gjerningspersonen «involverer» den mindreårige gjennom en kombinasjon av aktive handlinger og passivitet. Et eksempel kan være at en person overleverer et våpen til en mindreårig og i ettertid blir kjent med at den mindreårige vil bruke våpenet til å begå en straffbar handling, men unnlater å gripe inn mot disse planene. Slike tilfeller vil kunne rammes av straffebudet.

Bestemmelsens *første ledd annet punktum* lister opp noen eksempler på hva involveringen kan gå ut på. Opplistingen er ikke uttømmende og kun ment som et pedagogisk grep for å synliggjøre hvilke handlinger som kan omfattes. Det avgjørende vil i alle tilfeller være om gjerningspersonen ved sin handlemåte «involverer» den mindreårige i en straffbar handling.

Bestemmelsen angir for det første at involveringen kan gå ut på å «gi oppdrag» til den mindreårige. Et eksempel kan være at den mindreårige

begår en voldshandling eller et ran på oppdrag fra gjerningspersonen. Også andre handlinger som har likhetstrekk med å gi oppdrag, slik som å instruere, vil kunne rammes, for eksempel at den mindreårige instrueres til å holde vakt mens en straffbar handling pågår.

For det andre nevner bestemmelsen at involveringen kan gå ut på å «yte fordeler» til den mindreårige. Dette alternativet vil for eksempel kunne dekke tilfeller der gjerningspersonen gir den mindreårige penger, dyre klær eller klokker mot at den mindreårige utfører tjenester for et kriminelt nettverk, slik som å selge narkotika eller hvitvaske penger. Fordeler av både økonomisk og ikke-økonomisk art vil kunne omfattes. Involveringen kan også gå ut på å forespeile eller gi lovnad om fordeler, uten at fordelen faktisk ytes.

For det tredje angir bestemmelsen at involveringen kan gå ut på å «overlevere gjenstander» til den mindreårige. Eksempler kan være at gjerningspersonen overleverer et våpen til den mindreårige som brukes til å begå en voldshandling, eller at gjerningspersonen overleverer utbytte av en straffbar handling til den mindreårige, slik som inntektene fra et narkotikasalg. Også digital overføring av formuesgoder, slik som overføring av penger eller kryptovaluta, vil kunne rammes.

Endelig nevner bestemmelsen involvering som går ut på å «medbringe» den mindreårige. Dette alternativet vil blant annet kunne omfatte tilfeller der gjerningspersonen som ledd i en opplærings- eller rekrutteringsprosess tar med seg en mindreårig når en straffbar handling begås. Straffebudet vil også kunne ramme den som får en mindreårig til å overvære en straffbar handling digitalt.

Vilkåret «involverer» innebærer at straffebudet bare kommer til anvendelse når det er noen andre enn den mindreårige som i hovedsak står bak den straffbare handlingen. Hvis det er den mindreårige selv som i hovedsak står bak handlingen, er det ikke noen andre som «involverer» den mindreårige i lovbruddet. Det samme gjelder hvis en straffbar handling for eksempel begås etter et felles initiativ mellom jevnaldrende ungdommer. Det vil bero på en konkret vurdering i den enkelte sak om det er noen andre enn den mindreårige

som i hovedsak står bak den straffbare handlingen. Sentrale momenter vil være hvem som har initiert, planlagt og iverksatt den straffbare handlingen, og hvem som i det vesentlige oppnår fordelene av den. Det må ikke påvises hvem som i hovedsak står bak den straffbare handlingen. Det er tilstrekkelig at det kan legges til grunn at det er noen andre enn den mindreårige.

Straffebudet rammer den som involverer en mindreårig i en straffbar handling som kan medføre fengsel i 3 år eller mer, eller som nevnt i straffeloven § 160 (bevispåvirkning og unndragning fra strafforfølgning mv.), § 189 (ulovlig bevæpning på offentlig sted), § 190 (ulovlig befatning med skytevåpen, våpendeler, eksplosiver og utgangsstoffer for eksplosiver), § 231 (narkotikaovertrjedelse), § 263 (trusler), § 271 (kroppskrenkelse), § 321 (tyveri), § 332 (heleri), § 336 (forbund om heleri), § 337 (hvitvasking) eller § 341 (forbund om hvitvasking). Det er ikke til hinder for straffansvar at den som begår den straffbare handlingen, ikke oppfyller skyldkravet eller mangler skylddevne, for eksempel fordi vedkommende er under den kriminelle lavalderen, eller at det foreligger en straffrihets- eller straffritaksgrunn. Det er tilstrekkelig at den objektive gjerningsbeskrivelsen er overtrådt.

At handlingen må være «straffbar», innebærer at involveringen ikke er fullbyrdet dersom handlingen fortsatt er på et straffritt forberedelsesstadium. Det vil derfor ikke foreligge en fullbyrdet overtrjedelse av bestemmelsen i tilfeller der en mindreårig for eksempel får et oppdrag om å begå en straffbar handling, men oppdraget av ulike grunner ikke blir gjennomført. I slike tilfeller kan det likevel være aktuelt med straff for forsøk på involvering, jf. straffeloven § 16. Når den straffbare handlingen er avsluttet, vil det i utgangspunktet ikke lenger foreligge en straffbar handling som den mindreårige kan involveres i. Etterfølgende handlinger kan imidlertid i seg selv være straffbare, for eksempel fjerning av bevis eller befatning med utbytte av en straffbar handling. Involvering i slike handlinger vil kunne omfattes av straffebudet.

Det er ikke et krav at den straffbare handlingen den mindreårige er involvert i, kan konkretiseres i tid eller omfang. Det må imidlertid kunne påvises at den mindreårige er involvert i en straffbar handling av en slik art at den omfattes av bestemmelsen.

Skyldkravet er forsett, jf. straffeloven §§ 21 og 22. Bestemmelsens *annet ledd* gjør imidlertid unntak fra forsettskravet når det gjelder den mindreåriges alder. Annet ledd fastsetter at uvitenhet om

den mindreåriges alder ikke fører til straffrihet hvis gjerningspersonen «kan klandres for sin uvitenhet». Dette innebærer at det vil være tilstrekkelig at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til alderen, jf. straffeloven § 23.

Strafferammen er bot eller fengsel inntil 3 år. Når det gjelder hvilke momenter som kan ha betydning i straffutmålingen, vises det til de alminnelige merknadene punkt 8.1.3. Straffebudet kan anvendes i konkurrans med medvirkning etter straffeloven § 15 og eventuelle øvrige straffebud gjerningspersonen har overtrådt. Det vises til de alminnelige merknadene punkt 8.3.

Medvirkning og forsøk er straffbart, jf. straffeloven §§ 15 og 16.

Til § 200 a

Bestemmelsen er ny og regulerer når en overtrjedelse av straffeloven § 200 om involvering av mindreårige i kriminalitet er grov. Om bakgrunnen for bestemmelsen vises det til de alminnelige merknadene punkt 8.2.3.

Strafferammen for grov overtrjedelse er fengsel inntil 6 år, jf. *første ledd første punktum*. Om en overtrjedelse skal anses som grov, vil bero på en helhetsvurdering. *Første ledd annet punktum* angir hvilke momenter som særlig skal vektlegges i vurderingen. Bestemmelsen fastsetter at det særlig skal legges vekt på om den mindreårige ble involvert i en alvorlig straffbar handling, om overtrjedelsen har et systematisk eller organisert preg, og om den mindreårige var under 15 år. Listen over momenter er ikke uttømmende.

Utgangspunktet er at gjerningspersonen må ha utvist forsett om de momentene som inngår i vurderingen av om overtrjedelsen er grov, jf. straffeloven §§ 21 og 22. *Annet ledd* oppstiller et unntak fra dette utgangspunktet. Bestemmelsen slår fast at § 200 annet ledd gjelder tilsvarende. Dette innebærer at det vil være tilstrekkelig at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til at den mindreårige var under 15 år.

Til § 308

I § 308 foreslås det å fjerne formuleringen «eller settes under minstestrafen i § 300». Endringen er en konsekvens av at minstestrafen på fengsel i 3 år for voldtekt til samleie av barn under 14 år ble opphevet ved lov 20. juni 2025 nr. 86 om endringer i straffeloven (samtykke til seksuell omgang m.m.), som trådte i kraft 1. juli 2025. Ved en inkurie ble ikke ordlyden i § 308 endret i den forbindelse.

Justis- og beredskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i straffeloven (involvering av mindreårige i kriminalitet).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i straffeloven (involvering av mindreårige i kriminalitet) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i straffeloven (involvering av mindreårige i kriminalitet)

I

I lov 20. mai 2005 om straff gjøres følgende endringer:

Ny § 200 skal lyde:

§ 200 *Involvering av mindreårige i kriminalitet*

Den som involverer en mindreårig i en straffbar handling som kan medføre fengsel i 3 år eller mer, eller som nevnt i §§ 160, 189, 190, 231, 263, 271, 321, 332, 336, 337 eller 341, straffes med bot eller fengsel inntil 3 år. Involveringen kan for eksempel gå ut på å gi oppdrag, yte fordeler eller overlevere gjenstander til den mindreårige eller å medbringe den mindreårige.

Uvitenhet om den mindreåriges alder fører ikke til straffrihet hvis gjerningspersonen kan klandres for sin uvitenhet.

Ny § 200 a skal lyde:

§ 200 a *Grov involvering av mindreårige i kriminalitet*

Grov overtredelse av § 200 straffes med fengsel inntil 6 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den mindreårige ble involvert i en alvorlig straffbar handling, om overtredelsen har et systematisk eller organisert preg, og om den mindreårige var under 15 år.

§ 200 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 308 skal lyde:

Straff etter bestemmelsene i §§ 299–304, § 305 bokstav b annet alternativ og § 306 kan falle *bort dersom* de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

II

Loven gjelder fra den tiden Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.
